O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№
20 1000

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

2000 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

• 15 сентябр, №38(3576) •

«ЖАҲОН ДИНЛАРИ ТИНЧЛИК МАДАНИЯТИ ЙЎЛИДА» ХАЛҚАРО АНЖУМАНИ ИШТИРОКЧИЛАРИГА

Муҳтарам меҳмонлар!

Қадрли дўстлар!

Сизларни турли дин ва миллатга мансуб инсонлар тинч-тотув ҳаёт кечираётган, маънавий юксаклик ва диний бағрикенглик қадимдан қарор топган гўзал ва бетакрор Ўзбекистон заминида муборакбод этишдан ғоят мамнунман.

Дин инсон руҳини поклаши, одамлар ўртасида меҳр-оқибат туйғуларини мустаҳкамлаши, миллий қадрият ва анъаналарни асрашга хизмат қилиши билан ҳар қандай жамият ҳаётида муҳим ўрин тутади.

Айниқса, инсоният мураккаб тараққиёт жараёнини бошидан кечираётган ҳозирги даврда диннинг турли халқлар ўртасида мулоқот ўрнатиш, уларни маънавий ва руҳий жиҳатдан яқинлаштириш, зулм ва зўравонликка қарши биргаликда курашга даъват этиш борасидаги аҳамияти беқиёсдир.

Бизнинг мамлакатимиз азал-азалдан қадимий динлар ривож топган макон сифатида дунё цивилизацияси тарихида алоҳида мавқега эга.

Бу муборак заминда бизнинг аждодларимиз бошқа дин вакилларига доимо ҳурмат билан қарагани, мана шу юрт озодлиги йўлида улар билан бирга кураш олиб боргани, елкадош бўлиб меҳнат қилганини ҳеч ким инкор эта олмайди.

Кўп миллатли Ватанимизда бугунги кунда ислом дини вакиллари билан бир қаторда ўн еттита диний конфессия вакиллари ёнма-ён яшаб, ҳамкорлик қилиб келаётгани барча динларнинг моҳияти эзгулик ва яхшиликка хизмат қилишдан иборатдир, деган кўҳна ҳақиқатнинг яна бир тасдиғидир.

Ўзбекистон турли динларга мансуб қадриятларни асраб-авайлашга, барча фуқароларга ўз эътиқодини амалга ошириш учун зарур шароитларни яратиб беришга, динлар ва миллатлараро ҳамжиҳатликни янада мустаҳкамлашга, улар ўртасидаги қадимий муштарак анъаналарни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратмоқда.

1995 йилда «Бир осмон остида» шиори билан ўтказилган мусулмон ва христиан динлари вакиллари ўртасидаги мулоқот, рус православ черкови Тошкент ва Ўрта Осиё епархияси ташкил этилганининг 125 йиллик юбилейи, Ўзбекистон евангель-лютеран жамоаси ташкил этилганининг 100 йиллигига бағишланган тадбирлар бу борадаги хайрли ишларнинг ёрқин намунасидир.

Азиз дўстлар!

Бугунги кунда одамларнинг динга бўлган самимий ихлос-эътиқодидан ўзининг ғаразли ниятларини амалга ошириш йўлида фойдаланмоқчи бўлаётган қора кучлар кўплаб халқлар бошига кулфатлар ёғдирмоқда. Бу барчамизни, энг аввало, сизларни, динни одамлар бахт-саодати ва ёруғ келажак учун хизмат қилдиришни ҳаётининг маъно-мазмуни деб билган инсонларни ташвишга солади, албатта.

Ишончим комилки, дунё жамоатчилиги, сиздек фидойи инсонлар асрлар мобайнида тинчлик, биродарлик ва ўзаро тотувликка хизмат қилиб келган динларнинг ёвуз террорчи ва экстремистик кучлар қўлида қуролга айланиб қолишига асло йўл қўймайди.

Дунёдаги энг улуғ ва энг азиз неъмат бўлган тинчликни асраш, бутун башариятни дўстлик ва биродарликда яшашга даъват этиш, одамларни олий мақсадлар сари бошлаш сизларнинг фаолиятингизда ҳам асосий ўрин тутиб келаётгани, миллати, тили ва динидан қатъи назар, жаҳондаги ҳар бир инсонда чуқур ҳурмат туйғусини уйғотади.

Ушбу халқаро анжуманнинг тинчлик шиори остида, осойишталик, дўстлик ва биродарликни энг олий қадрият сифатида эъзозлаб келаётган ўзбек диёрида, ЮНЕСКО раҳнамолигида ўтаётгани ҳам сизларнинг бугунги фаолиятингизга берилаётган ўзига хос юксак баҳо, десам муболаға бўлмайди.

Шу билан бирга жаҳондаги кўплаб нуфузли ташкилотлар вакиллари, таниқли дин ва маданият намояндалари иштирокида иш бошлаётган бу анжуман тараққийпарвар дунё жамоатчилигининг турли динлар ўртасидаги эзгу интилишларини барча халқларнинг муштарак мақсади бўлган тинчлик, биродарлик ва ҳамжиҳатликни сақлаш масалаларига қаратаётганидан далолат беради.

Мана шундай олижаноб ишда барчангизга соғлик-саломатлик, ғайрат-шижоат, анжуман ишига муваффақият тилайман.

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти.

«МИНГЙИЛЛИК САММИТИ»ДА

«Замонавий таҳдидлар ва хатарлар БМТнинг барча тизимлари ва механизмларининг мураккаб воқелик ва унинг истиқболдаги ривожига динамик мувофиқлаштирилишини, тинчлик, хавфсизлик ва барқарорликни таъминлаш борасида янги ёндашувлар ишлаб чиқилишини тақозо этади».

Ўзбекистон Республикаси
Президенти Ислом КАРИМОВнинг
БМТ Бош Ассамблеясида сўзлаган нутқидан

Ўзбекистоннинг халқаро майдонда обрў-эътибори тобора ошиб бораётгани, жаҳон ҳамжамиятига аъзо мамлакатларнинг давлатимизга ишончи ортаётгани, танлаган йўлимизнинг тўғрилигини, тараққиётнинг энг замонавий талаблари асосида иш юритаётганимизни тасдиқлаб турибди. Яқинда бўлиб ўтган БМТ Бош Ассамблеясининг «Мингйиллик саммити» деб ном олган сессиясида Президентимиз Ислом Каримовнинг сўзлаган нутқи қизғин қарши олингани, шунингдек, сафар давомида юртбошимизнинг АҚШ Президенти Билл Клинтон, АҚШ давлат котиби Мадлен Олбрайт, Япония Бош вазири Иосиро Мори, Туркия раҳбари Аҳмет Неждет Сезер ва бошқа қатор давлатлар раҳбарлари билан учрашиб, суҳбатлашгани бунинг далилидир.

Юртбошимиз ўз нутқида бугунги кунда жаҳонда энг долзарб бўлиб турган бир қатор миллий ва дунёвий муаммоларга тўхталди. Хусусан, Президентимизнинг БМТга, БМТ Хавфсизлик Кенгашига ва халқаро ҳамжамиятга мурожаат қилиб айтган қуйидаги фикрлари ғоят долзарб ва ҳозиржавобдир: «Афғонистонда давом этаётган уруш фақат Марказий Осиё минтақаси давлатлари хавфсизлигига эмас, балки бутун жаҳон хавфсизлигига ҳам таҳдиддир». Бу ўринда шуни таъкидлаш жоизки, Ғарб давлатлари ва халқаро ташкилотлар Афғонистон муаммосига деярли эътиборсиз қараб келмоқдалар. Ваҳоланки, афғон зиддиятининг таъсири бугунги кунда нафақат биз яшаб турган минтақада, шунингдек, АҚШда ҳам намоён бўлаётир.

Президент Ислом Каримов ўз нутқида бир қатор оламшумул ташаббус ва таклифларни ҳам ўртага ташлади. Жумладан, БМТ фаолиятининг самарадорлигини ошириш учун Хавфсизлик Кенгаши сафини кенгайтириш, бу ташкилот ишида ривожланаётган мамлакатлар иштирокини кучайтириш, қуролли можароларнинг олдини олиш ёки уларни бостиришда Хавфсизлик Кенгаши ўта кескин чораларни қўллаши, хусусан, «муросага мажбурлаш» механизмини ишга солиш ҳуқуқига эга бўлиши зарурлиги борасидаги таклифлар шулар сирасидандир.

БМТ Бош Ассамблеясининг «Мингйиллик саммити» инсоният тарихидаги энг йирик олий даражадаги учрашув, дея таърифланди. Ана шу юксак минбардан Президентимиз Ислом Каримовнинг бутун дунё учун ғоятда долзарб бўлган ташаббусларни илгари сургани Ўзбекистонимизнинг халқаро майдондаги нуфузи нақадар ошиб бораётганидан яна бир бор далолат бериб турибди. Айни ҳақиқат эса барчамизнинг қалбимизни фахр ва ғурур туйғулари билан тўлдирди.

ЁРҚИН ВА УНУТИЛМАС СПОРТ БАЙРАМЛАРИ

Баъзан шундай бўлади: иккита қизиқарли мусобақа бир пайтда ўтказилиб, спорт мухлислари қайси бирини кузатишни билмай қийналиб қоладилар. Ўзбекистонлик спорт ишқибозлари бугундан бошлаб шундай ҳолга тушсалар ажабмас. Президентимиз кубоги учун ўтказилаётган теннис турнири баҳслари қизғин паллага кирган пайтда, узоқ Австралиянинг Сидней шаҳрида XX асрнинг сўнгги олимпиадаси старт олди.

Татьяна КРАВЧЕНКО олган сурат.

Теннис мамлакатимизда спортнинг нисбатан янги тури ҳисобланади. Аммо у қисқа фурсатда минглаб юртдрошларимизнинг қалбини ром этди. Бунда Президент кубоги учун ўтказилаётган турнирнинг роли беқиёс, албатта.

Душанба куни пойтахтимизнинг «Юнусобод» теннис мажмуида турнирнинг тантанали очилиш маросими бўлди. Унда юртбошимиз Ислом Каримов иштирок этди.

— Еттинчи бор ўтказилаётган Президент кубоги турнири спортнинг энг чиройли турларидан бири ҳисобланадиган катта теннисниг ёрқин ва унутилмас байрами бўлишига ишонаман. — деди Ислом Каримов. — Ҳеч бир муболағасиз айтиш мумкинки, бундай мусобақалар ва уларда экстра тоифадаги шундай маҳоратли ўйинчиларнинг иштирок этиши фақат Ўзбекистонда эмас, бутун Осиё минтақасида теннисннинг ривожланиши ва оммалашувига катта туртки бўлади.

Ҳақиқатан ҳам, Президент кубоги турнирининг обрў-эътибори йилдан-йилга ортиб бормоқда. Буни юртдошларимиз ҳам, мусобақа қатнашчилари ҳам бир овоздан эътироф этмоқдалар.

Турнирнинг биринчи ракеткаси Марат Сафин Тошкентга бироз кечикиб келди. Сабаби, у АҚШ очиқ чемпионатида қатнашди ва ғолиб чиқди. Бу ғалабадан сўнг Марат дунё теннис таснифида иккинчи ўринга кўтарилди. М.Сафин Тошкент аэропортида журналистлар билан суҳбатлашиб, Ўзбекистон Президенти кубоги учун ўтказилаётган халқаро теннис турнири дунёдаги энг обрўли мусобақалар сирасига киришини таъкидлади. «Шунинг учун мен АҚШ очиқ чемпионати тугаши билан, дам ҳам олмасдан Тошкентга ошиқдим», деди Марат.

Тошкентда куз фасли бошланган бўлса, Австралияда авжи баҳор, бутун қитъа ям-яшил либосга бурканган. Бугун бутун дунё спорт ишқибозларининг нигоҳи шу юртга қаратилган. Сиднейда асримизнинг сўнгги олимпиада ўйинлари бошланди. Мусобақаларда 77 нафар ўзбекистонлик спортчи иштирок этмоқда. Бу озмикўпми? Олимпиадада жами 7 мингдан зиёд спортчилар иштирок этаётганини ҳисобга олсак, Ўзбекистон каттагина спорт делегацияси билан қатнашаётгани маълум бўлади. Аслида гап спортчиларнинг сонида ҳам эмас. Мусобақалар тақдирини спортчининг жисмоний тайёргарлигию иродаси ҳал қилади.

Биз боксчиларимиз, енгил атлетикачиларимиз ва байдаркачиларимизга катта умид боғлаганмиз. Спортчиларимиз мамлакатимиз шарафини ҳимоя қилиш учун бор кучларини аямасликларига ишонамиз. Чунки ғолиб чиққан ўзбекистонлик спортчи фақат Олимпиада олтин медалининг эмас, 100 минг АҚШ долларининг ҳам соҳиби бўлади. Президентимиз Фармонига биноан Олимпиада ғолибларига 100 минг, кумуш медал соҳибларига 50 минг ва бронза медалига сазовор бўлганларга 25 минг АҚШ доллари миқдорида мукофот берилади.

Олимпиада бошланди. Сидней узра Ўзбекистон байроғи кўтарилиб, мадҳиямиз янграшига ишонамиз.

Б.УЛУҒБЕК

АМЕРИКАДА ЎЗБЕКЧА КОНЦЕРТ

Лонг-Айланд театри ўзбекистонлик қўғирчоқ театри режиссёр ва актёрлари билан яхши ижодий ҳамкорликни йўлга қўйган. Шу йилнинг апрел ойида Лонг-Айланд қўғирчоқ театрида ўтган фестивалда Ўзтелерадиокомпания «Оқшом эртаклари» кўрсатувининг режиссёри Бахтиёр Ёдгорхўжаев, компаниянинг қўғирчоқбоз актрисаси Шоҳида Солиева, жумҳурият қўғирчоқ театрининг актёри Фатхулла Хўжаев қатнашиб, америкалик томошабинлар олқишига сазовор бўлгандилар. Ана шу ҳамкорликни давом эттирган ҳолда яқинда Лонг-Айланд театрида театр раҳбари Роман ва Элиза Вадесовлар ташаббуси билан Ўзбекистон мустақиллигининг 9 йиллигига бағишланган қўғирчоқ театрлари фестивали ўтказилди.

Фестивалга Ўзбекистондан яна бир гуруҳ қўғирчоқ театри актёрлари ўз спектакллари билан таклиф этилганлар. Улар орасида қўғирчоқбоз актёрлар Анвар Ниёзов ва Алишер Мирзағиёсов ҳам бор.

«Америкаликлар экзотикани жуда маъқул кўришади, — дейди актёрлар. — Шунинг учун бир ярим соатлик спектакл эмас, 45 минутлик миллий куйлардан, қўшиқлардан иборат қўғирчоқларнинг концерт дастурини таёрлаганмиз. Концерт инглиз тилида ижро этилади. Бизнинг чиқишларимизга Американинг «Стеклор» компанияси ҳомийлик қилмоқда».

Саида СОТИМХОН қизи

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!

Севимли газетангиз

«ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ»га 2001 йил учун обуна бошланди!

Обуна баҳоси: якка обуначилар учун(нашр кўрсаткичи — **00222**) — бир йилга **2604 сўм**(Тошкент шаҳри учун).

Ташкилотлар учун(нашр кўрсаткичи — **00223**) — бир йилга **4056** сўм(Тошкент шаҳри учун).

(Обуна баҳолари бошқа вилоятларда шу нархдан сал фарқ қилади).

ОБУНА БЎЛИШГА ШОШИЛИНГ!

Бугунги сонда:

БИР АСАР ҲАҚИДА ИККИ ФИКР 3-бет

ШОИРНИНГ ЮРАГИ... 4-бет

ИККИ ЙЎЛ БОР: ЁРУҒЛИК ВА ЗУЛМАТ

Адашганлар учун инсонийликка қайтиш имкони яратилди

Ҳеч бир мавжудот ўз инини бузмайди. Инсон номини олиб юрганлар, мен одамман, деб одамгарчиликка даъво қилган айрим бетавфиқларнинг ўз Ватанида қўпорувчилик қилишини ҳеч тил билан, сўз билан ифодалаб бўлмайди. Эси-ҳушидан оққан, хаёлоти бўлиб қолган, руҳан мажруҳларгина бу ишга қўл уриши мумкин. Озод Ватанимиз, бунёдкор халқимиз осойишталигини бузмоқчи бўлган ғаламисларни мен ақлдан, идрокдан мосуво кимса, умуман олганда, тирикликка иснод келтирувчилар деб биламан. Ана шу ғаламислар онги, тушунчаси ҳали шаклланмаган ғўр ёшларимизни йўлдан уриш пайида бўлдилар.

Терроризм бошида турган олчоқлар, ватанфурушлар, тириклик кушандалари оғзидан она сути кетмаган ёшларимизни йўлдан уриб, ўз мақсадларига эришиш учун беҳисоб долларлар ваъда берсалар-да, лекин нима ишга қўл ураётганини маълум бир маънода англаётган ёшлар ҳам анчагина. Президентимиз ўз Ватанига қурол ўқталиш учун кимларнингдир найрангига учган ўсмирларни, ҳали қўли қонга ботмаган йигитларимизни афв қилиб, кечириб, ўз юртига қайтиши учун улкан имконият яратиб Фармон чиқардилар. Бу фармон ўз номи билан «Террорчи гуруҳлар таркибига адашиб кириб қолган Ўзбекистон фуқароларини жиноий жавобгарликдан озод этиш тўғрисида» деб аталди. Ҳа, билиб-билмай жиноятга қўшилганлар яна бир марта авф этилди. Яъниким, кимки ўз қилмишидан пушаймон бўлса, йўлини йўқотганлигини ҳис этса, демак, Ўзбекистон уларни кечиради. Ўз ота-онаси бағрида, яқин биродарлари сафида тинч-тотув яшаши учун кафолат беради. Очиғи, баъзи бир ватандошларимиз қилмишидан минг карра пушаймон еб, адашганлигини кейин англаб, лекин юртга қайтиш чораларини тополмай, эл нафратидан қўрқиб аросатда — ўлим ва ҳаёт оралиғида жон ҳовучлаб яшаётган эдилар. Бу Фармон ана шундай кимсаларнинг бағрида ҳаётбахшлик оловини ёқди. Зимистон кўнглини ёритди. Шу билан бирга уларнинг ота-оналари, қариндош-уруғлари, жамики яқинлари кўнглига тасалли берди. Мана, Ўзбекистон қандай юрт. Мана, ўзбек халқи қандай халқ. Мана, Давлат раҳбари! Буни террорчи ёвузлар, уларнинг бошида турган раҳнамолари билиб қўйсинлар. Юртимиз эзгулик, тинчлик, яхшилик диёри. Биз ҳеч кимнинг беҳудага ўлиб кетишини, беҳудага қўли қон бўлишини истамаймиз. Президентимиз яна бир марта меҳр-шафқат кўрсатди, мурувват қилди, уларни аяди.

Биз олисни кўра биладиган, хулоса қилоладиган, вазиятни теран ва вазмин мушоҳада қилишга ўрганган халқмиз. Ва, бу халқнинг пешонасига ўз миллатининг барча эзгу-фазилатларини ўзида мужассам этган, қадим илдизларини юрагидан озиқлантирган Юртбоши ёзилди. У киши энг оғир дамларда ҳам воқеа тафсилотини чуқур ўрганадилар. 16 феврал воқеаларидан сўнг ҳам бу йўлда, яъни, қўпорувчилик йўлига ҳали айрим нарсаларни англаб-англамай адашиб кирган кимсалар борлигини тушуниб етдилар. Ўша чоғларда ҳам йўлдан тойганларни инсофга, диёнатга чақириб, кечирдилар. Ўшандан бери юртимизда икки мингдан ортиқ киши бу йўлга кириб хато қилганлигини англади. Ва, Президентимиз даъватига ишониб бош эгиб келдилар, тавба қилдилар. Айни дамда бугун улар ҳаётнинг барча жабҳаларида тинч-тотув меҳнат қилишмоқда. Улар бизнинг Ватанимиз, халқимизнинг нечоғли адолатли ва оққўнгил эканлигини чуқур англадилар. Чунки разолат гирдобидан қутқариб қолган Ватани ва халқи олдида бош эгиб, ўша халққа ўла-ўлгунча хизмат қилмасдан бўладими?! Бундай қилмаслик нонкўрлик эмасми?!

Куни кечаги Фармонда ҳам экстремистик тўдаларга қўшилиб қолган, аммо нима қилиб қўйганини англаб пушаймон еяётганлар кечирилди. Демак, биз улардан умид қиламиз. Халқингга қайт деймиз. Ватанингга қайт деймиз. Оиланг бағрига қайт деймиз. Қайси бир гўрда, пана-пасқам жойда сиғинди бўлиб юрма, дараурда ўлигинг қолиб кетмасин, деймиз. Шу халқ сеники. Шу Ватан сеники. Унинг тузлиғига тупурма, кўзингни оч деймиз.

Тўғри, одам ўзининг алданганини сезгандан кейин ҳақоратли бир аҳволга тушиб қолади. Аммо ана шундай оғир ҳолатда қолган кишига мурувват кўрсатиш эса энг буюк инсонийликдир. Бу ўша кишиларни ҳаётга қайтариш билан баробар. Бир эсланг, ўша 16 февралдаги машъум воқеалардан кейин Йўлбошчимиз бу йўлга адашиб кирганларни ҳуқуқ-тартибот органларига келиб товба-тазарру қилишларига йўл очиб берди. Тошкентлик Баҳром Раҳимов, Мирзоҳид Алимов сингари адашганлар куни кеча телевидение орқали чиқиб ўз йўлини топиб олгани, энди минбад бундай номаъқулчилик қилмасликларини айтишди. Ҳатто улар бугун халқимиз сафида меҳнат қилишмоқда. Ҳеч ким уларнинг кўкрагидан итаргани йўқ. Ҳеч ким уларга ёв қараш билан боқаётгани йўқ. Ана, ишласа, яшаса, манфаатли юмушлар билан банд бўлса бўлар экан-ку! Улар қайтиб келмаганда нима бўлар эди? Уларнинг ҳоли нима кечар эди? Табиийки, босқинчи тўдалар сафида туриб, тоғма-тоғ, қирма-қир изғишарди. Алал-оқибат ит ўлимини топишарди. Куни кеча «Ахборот» дастурини кўриб юрагим эзилиб кетди. Нилуфар Пўлатова деган аёл ўз эрини бир йилдан бери кутаётгани, уни каллакесар-террорчилар айнитиб, ўз сафига қўшганини куюниб гапирди. У илтижо қилди. Фарзандлари ва ўз номидан эрига инсоф тилади. Мазкур Фармоннинг аёл учун бугун ҳаёт-мамот, оиласи тир-тўзғиб кетмаслиги учун қутлуғ бир хушхабар эканлигини бот-бот такрорлади. Бу гапларни эшитгач, ахир, тош ҳам эриб кетади.

Адашганлар!

Эй, ёшлар!

Сиз қайси давлатга ўқ отаяпсиз? Сиз қайси халққа ҳамла қилаяпсиз? Кўзингизни очинг? Бузилиб бўлган, ваҳшийлашган тўдалардан йироқ бўлинг. Қўрқманг, агар юрагингизда пушаймонлик ўти ёнаётган бўлса, юртга қайтинг, бунда сизни ҳеч ким хўрламайди, ҳақоратламайди. Фақат шу Ватандан бошқа жойда бахт-саодат йўқлигини билсангиз кифоя. Буни руҳияти ўлмаганлар, тирик мурдага айланмаганлар англайди. Отасига, онасига, оиласига қурол ўқталган тўдабошингиздан сиз нимани ўрнак оласиз? Уларнинг ўлими муқаррар. Улар ўз сафига сизни ҳам тортмоқчи. Халқимиз, давлатимиз раҳбарияти ана шу ўйдан оғриқ туймоқда. Ҳали кеч эмас, юртга қайтинг.

Қўчқор НОРҚОБИЛ

ОЛЛОҲНИНГ ҚАҲРИГА УЧРАЙДИ

Муносабат

Оналарнинг кўз ёшини оқизган, оталарнинг қаддини абгор, жигарини хун қилган Оллоҳнинг қаҳрига учраши муқаррар.

Келинчакларни бева, бахтини қаро қилган, гўдакларни қон қақшатган Оллоҳнинг қаҳрига учраши муқаррар.

Ўзини мусулмон атаб мусулмонларни ўлдирган, халқ бошига кулфат солган Оллоҳнинг қаҳрига учраши муқаррар.

Битта одамни, ўнта одамни, катта лашкарни енгиш мумкиндир, аммо халқни енгиб бўлмайди.

Мустақиллик фидойилик, қийин синовлар билан камол топади. Бугун халқимиз яна бир синовдан ўтяпти.

Саросима ва ваҳима заифлик белгиси. Шу боис малъунларга қарши вазминлик ва матонат билан курашмоқ лозим.

Ёвуз ниятли кимсаларнинг қўлидан ҳеч нарса келмаслиги муқаррар! Бинобарин, навбатдаги бу синовдан ҳам муваффақиятли ўтамиз.

Халқнинг қарғишига қолган Оллоҳнинг қаҳрига учраши муқаррар!

Фарҳод МУСАЖОН

АДИБНИНГ ЕТМИШ ЁШИ

Қорақалпоқ адабиётининг ривожида таниқли ёзувчи Тўлапберган Қаипбергановнинг ўз ўрни, муносиб хизматлари бор. Ўтган шанба куни Нукус шаҳрида адиб таваллудининг 70 йиллигига бағишланган тантанали кеча бўлиб ўтди.

Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси, Ҳамза номидаги Ўзбекистон, Бердақ номидаги Қорақалпоғистон давлат мукофоти соҳиби Тўлапберган Қаипбергановнинг «Маманбий афсонаси», «Бахтсизлар» ва «Гумроҳлар» романларидан иборат «Қорақалпоқ достони» трилогиясида қорақалпоқ халқининг машаққатли ўтмиши ҳаққоний ёритилган. Ёзувчи қаламига мансуб бошқа драматик ва публицистик асарлар ҳам кенг китобхонлар оммасига яхши маълум.

Тантанали кечада сўзга чиққанлар Т. Қаипбергaнов ижоди ва ижтимоий фаолиятининг ибратли жиҳатлари ҳақида сўзладилар. Кечани Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси А. Тожиев очди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси А. Мелибоев адибни қутлади. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов адибнинг асарлари, унинг Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаси раиси сифатида олиб бораётган ишлари тўғрисида гапирди.

ЎЗБЕКНИНГ ШЕРЮРАК ЎҒЛОНИ

Ёднома

Асримизнинг буюк актёрларидан бири, халқимиз фахри Шукур Бурҳонов камтарлиги, зеҳни, мурувввати билан кишиларни ҳайратга соларди. 1959 йили Москвада ўтган Ўзбекистон санъати ва адабиёти декадаси пайтида, Ҳамза номидаги давлат академик драма театри спектакллари кўригида Шукур Бурҳонов давримизнинг буюк трагик актёри, деб тан олинган эди.

Ўша кунлари МХАТ (Москва Бадиий Академик театри)га кирган томошабинлар «Бой ила хизматчи»да Ғофир, «Юлий Цезар»да забардаст Брут, «Ваня тоға»да маъюс, босиқ Ваня тоғани кўриб, бу буюк шахсга таҳсинлар ўқишгани, ҳайратга тушганлари ҳали-ҳали кўз ўнгимда. Бундай чуқур драматизмга бой образларни яратиш учун қанчалар куч-қудрат, юрак керак инсонга! Шукур Бурҳонов ўзбекнинг ана шундай қудратга эга шерюрак ўғлони эди.

Шекспирнинг «Юлий Цезар» трагедиясидаги Брут образини яратиш жараёнини кузатиш биз — талаба-ёшларга насиб этганидан беҳад қувонганлик. Репетициядан кейин Шукур ака бизлар билан узоқ суҳбатлар қуриб, маслаҳатлар берар, бизлардан ҳам маслаҳат сўрарди. Бу образнинг қанчалик мураккаблигини такрор ва такрор уқтирарди. У киши, каттами-кичикми, биронтадан фикр олишни ёқтирар ва бошқаларга ҳам ёрдам қўлини чўзарди.

Брут образи Шукур аканинг энг юксак, фожеий, шоҳона ролидир. Унинг Цезар ўлдирилганидан кейин, халқ олдига чиқиб: «— Римликлар, ҳамшаҳарлар, дўстлар! Хўш, сиз нимани афзал кўрар эдингиз? Цезар яшаса-ю, сиз ҳаммангиз қулларга айлансангиз, афзал бўлармиди ёки Цезар ўлса-ю, сиз ҳаммангиз озод одамлар бўлиб яшасангиз афзал бўлармиди? Мен сизлардан жавоб кутаман!» — деган сўзлари, юрагидан отилиб чиққан, гуриллаган овози атрофни ларзага келтирар, тингловчининг қалбида олов ёқиб, озодликка чорларди.

Брут ҳаётининг сўнгги, ҳал қилувчи жанги олдидан зимзиё тун кўпинча танҳо қолганда, ёнига Люцийни чорлаб, ундан қўшиқ айтиб, кўнглига малҳам қўйишни сўрайди. Люций(Ботир Зокиров) оҳиста куйлай бошлайди. Унинг лирик, жарангдор овози Брут қалбини ларзага келтириб, қалбига фиғон солади. Шукур аканинг салобатли елкалари титраб, кўзларидан маржон-маржон ёш қуйилганининг гувоҳи бўлганлар бу ҳолатдан анча вақтгача ўзларига келолмаганлар.

Айниқса, Брут — Ш. Бурҳоновнинг ҳаёт билан видолашиш саҳнаси ҳозиргидай кўз ўнгимда:

Шукур ака ортига тисарилар, бир дақиқа сукут сақлаб шер каби куч йиғарди, сўнгра рўпарасида ханжар ўқталиб турган аскарга юзланиб туриб, важоҳат ўкириб ханжарга кўксини қадардики, унинг бағри остидаги аскар — артист Турғун Хонтўраев йўқ бўлиб кетарди.

Ўлмас Умарбековнинг «Қиёмат қарз» спектакли ҳар якшанба ўйналар ва Шукур ака кассага очиқ бўлишини талаб қиларди. Томошабинлар бу асарга оқиб келар, зал лиқ тўла бўларди. Шу куни Шукур ака тонгданоқ Сулаймон ота қиёфасида яшар, спектакл бошланишидан тўрт соат олдин пардозчи Зоя Приходкони уйидан телевидениега машинада олиб келиб, грим қилиб, сўнгра театрга бориб, ҳар бир саҳнани кўз олдидан ўтказарди. У ҳатто шифохонада даволанаётган пайтларида ҳам бу спектаклни бирор марта ўтказмай театрга келар, саҳнага одим ташлаши билан тетиклашиб, ўйнаётган қаҳрамонининг ўзи бўлиб-қоларди.

Саҳнада унинг кўзлари чақнарди, партнёридан ҳам шу ҳолатни талаб этарди.

Шукур Бурҳоновга дуч келганида бу одамнинг юрагида ёли бор, деб ўйларди киши. Ҳақиқатан, у кишининг юрагида ёли бор эди. Ахир, инфаркт бўлиб, оғир касалликка учраганида ўлимни чекинтириб, яна уч йил яшади. Чунки у [illegible]. Ўша оғир дамларда, бемажол ётганида ҳам Шукур ака ҳаётга чексиз иштиёқ билан: «Ҳамид, довюрак ўзбек ўғлони Жалолиддин Мангубердини яна бир бор томошабинларга туҳфа қилиб, уларнинг қалбида из қолдирсам, томошабин бу спектаклга оқиб келишига аминман», деб, шу сатрларни ўқиганди:

Киши туғилмайди бошда тож билан,
Туғилар эрликка эҳтиёж билан,
Бошимнинг тожидир онамга қасам.

Турғунлик йиллари Шукур ака билан бу асарни қўйиш учун кўп одамларга учрашдик, катта даргоҳларга чиқдик, лекин натижа бўлмади.

Мақсуд Шайхзоданинг 80 йиллиги кунларида, 1988 йили катта қийинчиликлар билан телевизион филм яратдик. Шукур аканинг истаги амалга ошди...

Мустақиллигимиз барқарор бўлгандан кейинги «Жалолиддин Мангуберди» қайтадан тирилди, қаддини ростлади, Президентимиз бу сиймо номини абадийлаштириш кунлари зангори экран орқали эфир юзини кўрди.

... Шукур ака 75 баҳорни кўрган кунлари эрта тонгда у киши ётган хонага кириб борсам, гулдонда ажойиб атиргуллар анқиб турибди.

— Шукур ака, биздан олдин гул келтирганлар ҳам бор экан-ку, — дедим.

— Бу ернинг фаррош аёли келтирди бу гулларни, — дедилар.

Ҳа, Шукур акани ҳамма бирдек севарди, ҳурмат қиларди.

Ҳамид ҚАҲРАМОН,
Ўзбекистон Телерадиокомпаниясининг режиссёри

Суратқаш бисотидан

Суратда: (чапдан) Содиқ Маҳкамов, Шукур Бурҳонов ва Тўлқин Тожиев. (1965 — 70 йиллар).

ЯНГИ РУКН: УСТОДЛАР

Қўшиқни инсонга доимий ҳамроҳ дейишади ва бу ҳақ гап. Негаки, яхши қўшиқ тинглаганда қалбимизни эзгу ҳислар, соф туйғулар чулғаб олади. Шу боис, бизнинг санъатсевар халқимиз азалдан дилбар ашулаларни ва уларнинг ижрочиларини эъзозлаб келган. Айниқса, мамлакатимиз мустақилликка эришгандан сўнг бу эътибор янада ошди, ҳукуматимиз томонидан ижодкорларни қўллаб-қувватлаб, улар санъатининг қадрини кўтаришга қаратилган тадбирлар кўпайди.

Мустақиллигимизнинг тўққиз йиллик байрами муносабати билан Президентимиз Фармонига биноан бир қатор ватандошларимиз қатори хонанда ва ҳофизларнинг ҳам давлатимизнинг орден ва медаллари ҳамда мўътабар унвонлари билан тақдирланганы фикримиз далилидир.

Мукофотланганлар орасида ашулаларини катта-кичик бирдай севиб тинглайдиган эл севган ҳофиз, Ўзбекистон халқ артисти(марҳум) Комилжон Отаниёзовнинг номи ҳам бор. Муҳбиримиз «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланган машҳур санъаткорнинг шогирди, Ўзбекистон халқ артисти Ортиқ Отажонов билан учрашиб, у кишининг дил сўзларини ёзиб олди.

Ортиқ ОТАЖОНОВ:

ЭЛ СУЙГАН ҲОФИЗ

— Дарҳақиқат, ўзбек халқининг булбули дея тан олинган беқиёс истеъдод, такрорланмас овоз соҳиби Комилжон Отаниёзов ижро этган ашулаларини ҳамон бутун вужудим билан тинглайман.

Устоз ўз ашулалари билан фақат ўзбекнинг эмас, балки кўпгина қардош халқлар хонадонларига ҳам кириб борган ва маданиятимиз ривожи, санъатимиз равнақига беқиёс улуш қўшганини барчамиз яхши биламиз. У киши нафақат Ўзбекистон, балки Туркманистон ҳамда Қорақалпоғистон халқ артисти ҳам эди.

Комилжон ака ижро этган «Мустаҳзод», «Чорбоғ», «Сегоҳ» ашулаларини, айниқса, «Феруз-1», «Феруз-2», «Сувора», «Савти сувора»ларни тинглар эканмиз, у кишининг ноёб истеъдод, ажойиб овоз соҳиби эканлигини яна бир бор тан олмай иложимиз йўқ.

Шахсан мен у кишига шогирд тушган эдим, ҳали-ҳануз қўшиқлари ёзилган тасмаларни, дил сўзларини қўйиб эшитиб, хонанданинг маҳоратидан сабоқ оламан. Ҳа, ўхшаши йўқ устоз эди у киши. Комилжон ака шогирдларига нисбатан жуда меҳрибон бўлиш билан бирга, ўта талабчан ҳам эди. Мен ва бошқа шогирдлари қанчалик обрў-эътиборга эришган бўлсак, буларнинг ҳаммасида устознинг улкан ҳиссаси борлигини алоҳида таъкидлашни истардим.

Энди, ижозатингиз билан, устознинг санъатга, адабиётга, халқига бўлган муҳаббати нечоғли улканлигини кўрсатадиган бир-икки воқеани гапириб берсам.

... 1969 йил, Комилжон ака шифохонада даволанаётганди(у киши қанд касаллигига дучор бўлган эди). Устоз даволанаётган шифохонада таниқли шоиримиз Пўлат Мўмин ҳам ётган экан. Қаерда бўлмасин Ватанни, дўстликни шарафлаган шеърлар ўқиб, маъқул бўлса, куй басталаб келган устоз даволанаётган вақтида ҳам Пўлат Мўминнинг «Шифокоримга» деган шеърига куй басталаб, ашула қилиб айтганди. Унда қуйидаги сатрлар ҳам бор эди:

Аввал саломим жон диёримга,
Азиз халқимга, шифокоримга.
Жило бергансиз иқтидоримга,
Жўровоздирсиз юрак торимга...

Касалхонадан даволаниб чиққанидан кейин эса, орадан бир ой ўтар-ўтмас Хоразм телевидениеси таклифи билан бир ярим соатлик концертда қўшиқ ижро этади...

Энди ўзингиз тасаввур қилиб кўринг, шунча вақт телекамера қаршисида ашула айтишнинг ўзи бўлмайди. Овоз ёзилган тасмани қўйиб, оғзини қимирлатиб турса ҳам майли эди. У киши бундай қила олмасди. Ўшанда, адашмасам, октябр ойлари эди. Анча салқин тушиб қолганди. Концертдан терлаб чиққан устоз шамоллаб қолди... Айтмоқчиманки, устоз имкон қадар халқига хизмат қилишга ҳаракат қилаверарди. Бошқа кичик концертларини айтиб ўтирмай, аммо ўша вақтда Свердлов номи билан аталувчи концерт залида 1971 йилнинг 4, 5 ва 6 январ кунлари, яъни уч кун узлуксиз, бетоб ҳоли билан, концерт берганлари кечагидай ёдимда. Шунда мен ёнларида тор чалиб турганман ва бу билан бир умр фахрланаман. Бу чинакам фидойиликнинг ўзи эмасми?!

Устознинг шогирдларидан бўлмиш таниқли хонанда Бобомурод Ҳамдамов 1975 йили у кишини Чоржўйга таклиф қилди. Бу концертда Комилжон ака, гарчи бетоб бўлса-да, қатнашди ва шогирдига оқ фотиҳа берди...

Комилжон Отаниёзовнинг қанчалик халқпарвар, ўз халқига, мухлису шогирдларига фидойилиги ҳақида кўп гапиришим мумкин. Мен Президентимиз томонидан бир қатор атоқли адиб ва санъаткорлар қатори эл суйган ҳофиз Комилжон Отаниёзовнинг ҳам юксак унвон билан тақдирланганини эшитиб кўзимга ёш олдим. Бу хурсандчилик ёшлари эди. Чунки мазкур Фармон марҳум устозларимиз руҳини шод этди.

Раҳматилла БЕРДИЕВ ёзиб олди

«ЎзАС» АХБОРОТИ

Қозоғистоннинг Олмаота шаҳрида I Халқаро санъат фестивали бўлди. Фестивал қатнашчиларига Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театрида қўйилган Э. Хушвақтов асари асосидаги «Чимилдиқ» спектакли намойиш этилди. Шу йилнинг октябр ва декабр ойларида Ҳамза номидаги театр жамоаси Қозоғистоннинг жанубий вилоятларига сафарга таклиф қилинди.

М. КАРИМОВА

«БОҒИ ЭРАМ»ДА ДАМ ОЛИНГ!

Пойтахтимиз марказида, метронинг «Ҳамид Олимжон» бекати яқинида ажойиб бир боғ бор. Уни «Боғи Эрам» деб аташади. Исми жисмига монанд бу оромгоҳ иш бошлаганига эндигина бир йил бўлди. Ўтган йилнинг 1 сентябр куни қайта таъмирдан сўнг боғ ўз фаолиятини бошлаган эди. Аммо шу қисқа фурсат ичида бу ерда ўнлаб тадбирлар ўтказилди, оромгоҳ ўз мижозларига эга бўлди. Хўш, бунга қандай эришилди? Бу ҳақда оромгоҳ раҳбари Содиқжон СОБИРОВ шундай деди:

— Оромгоҳимиз илгари Телман номи билан аталарди. 1993 йилнинг 31 мартида шаҳар ҳокимининг қарори билан унинг номи «Боғи Эрам» деб ўзгартирилди. 1998 йилнинг 15 октябр куни оромгоҳда таъмирлаш ишлари бошланди ва салкам бир йил давомида биз уни мутлақо қайтадан қурдик. Бугун оромгоҳимизда 24та атракцион бор. Бундан ташқари чўмилиш ҳавзаси, спорт мажмуаси ҳам ишлаб турибди. Футбол, баскетбол, волейбол майдонлари, бешта теннис корти бутунлай ишқибозлар ихтиёрига бериб қўйилган.

Боғда таъмирлаш ишлари олиб борилган пайтда биз анча мижозларимизни йўқотиб қўйган эдик. Уларни яна боққа жалб этиш мақсадида турли тадбирлар ўтказмоқдамиз. Мамлакат миқёсидаги байрамлар бизнинг оромгоҳда алоҳида шукуҳ билан нишонланади. Наврўз, Мустақиллик байрамларида, Конституциямиз қабул қилинган кунда боғимиз одамларга тўлиб кетади. Биз иложи борича уларнинг кўнглини олишга ҳаракат қиламиз. Боғимизда ҳар шанба, якшанба кунлари ансамблимиз ижросида концертлар бериб борилади.

Маънан ва жисмонан соғлом авлодни тарбиялаш масаласига бугун мамлакат миқёсида катта эътибор берилаяпти. Бу ишдан биз ҳам четда турганимиз йўқ. Юқорида таъкидлаганимдек, спорт майдонларимиз бутунлай болалар ихтиёрига бериб қўйилган. Иккита футбол жамоамиз бор. Улар шаҳар ва туман миқёсидаги турли мусобақаларда қатнашиб келмоқда. Икки жамоани ҳам кийимлар, спорт анжомлари билан таъминлашни ўз зиммамизга олганмиз. Бундан ташқари, «Соғлом авлод тарбиясида маҳалланинг роли», «Мардлар қўриқлайди Ватанни», «Фарзандим — қувончим», «Соғлом авлод овози, Ватан бўйлаб таралсин!», «Сўнгги қўнғироқ» мавзуларида давра суҳбатлари ва адабий кечалар ўтказилди. Боғимизда «2000» деб номланувчи клуб бор. Бу ерда ҳар куни кундузи ёшлар учун дискотекалар бўлиб туради.

«Боғи Эрам» маданият ва истироҳат оромгоҳи фақат болаларнинг эмас, катталарнинг ҳам севимли маскани. Улар учун ёзги чойхона, ошхона, бар, бир нечта биллиард, нарда, шахмат ва шашка клублари бор.

Суратда: оромгоҳда ўтказилган футбол турнири ғолибига совриин топшириш пайти.

Турли давра суҳбатларидан ташқари шоир ва ёзувчиларнинг, актёр ва хонандаларнинг ижодий кечаларини, шеърият оқшомларини ўтказиш ҳам анъанага айланиб бормоқда. Яқинда Мустақиллигимизнинг 9 йиллигига бағишланган шеърият кечасида Абдулла Орипов, Жуманиёз Жабборов, Ойдин Ҳожиева, Нормурод Нарзуллаев, Муҳаммад Юсуф каби шоирлар иштирок этдилар.

Август ойининг бошларида Тошкент шаҳар ҳокимлигининг ташаббуси билан «Аския кечаси» ўтказилди. Биз бу тадбирга икки мингга яқин мухлис келади деб ўйлагандик. Кулги мухлислари аскияни соғиниб қолишган экан, мўлжалланган жойимизга мутлақо сиғмай қолди. Бундан уч-тўрт кун бурун шоир ва драматург Ҳайдар Муҳаммаднинг ижодий кечаси бўлди. Кечада таниқли шоир ва ёзувчилардан ташқари Ҳамза ва Муқимий номидаги театрлар актёрлари, хонандалар иштирок этди. Драматург комедияларидан саҳналар кўрсатилди. Ишончим комилки, кеча мухлисларда катта таассурот қолдирди.

Стадионимизда шаҳар ва туман миқёсидаги футбол мусобақалари ҳам бўлиб туради. Шу йил ёзда туман ҳокими совриини учун турнир ўтказилди. Унда тумандаги кўплаб ташкилот ва корхоналарнинг жамоалари иштирок этди.

Оромгоҳимизда турли хил хайрия тадбирлари ҳам ўтказиб турилади. Шаҳримиздаги меҳрибонлик уйлари тарбияланувчиларига атракционларда учишлари учун мунтазам бепул чипталар бериб борамиз. Шу йилнинг 1 июнида, яъни Халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунида ҳам 1 миллион 7700 сўмлик 3359 дона чипта бепул тарқатилди.

Албатта, оромгоҳимизда ўзига яраша муаммолар ҳам бор. Атракционлар сонини кўпайтиришимиз лозим. Эсингизда бўлса, илгари кўклам ва кузда Чехословакиянинг «Оймома» боғи («Лунапарк») жамоаси атракционлари билан гастролга келарди. Менингча, ўша анъанани тиклаш пайти келди. Шунингдек, тадбиркор ва ишбилармонларни ҳам боғимизда турли атракционлар очишга жалб қилмоқчимиз. Хуллас, яқин йилларда «Боғи Эрам» шаҳримизнинг энг кўркам, энг гавжум дам олиш масканларидан бирига айланади.

Носир ФОЗИЛОВ

ТИНЧЛИК ҚАДРИ

Ҳар нарсанинг пишиқ режа, қатъий интизом билан бошлангани маъқул экан. Бундан 9 йил аввал юртбошимиз мустақилликни эълон қилиб, янги давлат сифатида ташланган биринчи қадамдаёқ аниқ режа ва қатъий интизом билан иш бошланди. Гапнинг очиғи, ўша пайтда кўплар мустақилликнинг кутилмаганда эълон қилинганини эшитиб, гангиб қолганлари ҳамон ёдимда. Ҳатто Олий Мажлиснинг ўша пайтдаги депутатлари бу гапни даъфатан ҳазм қилолмай бироз сукут қилиб турдилар-да, кейин қарсак чалдилар. Бунинг сабаби бу янгиликни ўша пайтда ҳазм қилолмаганимизда, шўролар мафкураси бадан-баданимизга сингиб кетганида эди...

Шўролар даврида арзимаган ишлар учун ҳам марказдан рухсат олиш шарт эди. Энди-чи? Йўқ. Энди ўзингиз кўриб турибсизки, бутун Ўзбекистон ёппасига қурилиш майдонига айланган. Оддий шприцдан автомашинагача, велосипеддан самолётгача, гугуртдан тузгача, қўйингки, халқимиз нимага муҳтож бўлса, ўша нарсаларнинг ҳаммаси ўзимиздан чиқаяпти. Илгари бу Марказий Осиё республикалари хомашё манбаи эди. Энди ўша хомашёни ўзимиз керакли маҳсулотга айлантириб, завод-фабрикаларда ўзимизнинг йигит-қизларимиз муваффақият билан ишламоқдалар. Булар ҳаммаси мустақиллигимиз туфайли эмасми?

Қарияларимиз беш вақт намозда ҳам, дастурхон атрофида ўтирганида ҳам, яқин-йироқдаги биродарлари билан сўрашганида ҳам «Тинчлик-омонлик бўлсин!», деб юзларига фотиҳа тортадилар. Бу бир оддий гапдек туюлса ҳам, жуда катта маъно бор. Ҳамма нарсанинг ривожи, юксалиши тинчликка боғлиқ эканлиги ҳеч кимга сир эмас. 9 йил бадалидаги ютуқларимизнинг бари юртимизнинг тинчлиги туфайли. Режали ва интизомли ишларимизнинг маҳсулидир.

Баъзан ўта лоқайд, баъзан худди шўролар давридагидек бепарво юрамиз. Ҳануз эсимда, 1998 йил 2 май куни Олий Мажлис минбаридан туриб, юртбошимиз ҳаммамизни огоҳликка даъват этган эди. Буни қарангки, орадан ўн ой ўтмасдан Тошкентда мудҳиш воқеа юз берди.

Ана ўшандан бери чегараларимиз тинч эмас. Гоҳ Қирғизистон дараларидан, гоҳ Сурхон тоғларидан ёт унсурлар Ватанимизга ўрмалаб кирмоқчи бўлади. Буларнинг мақсадлари нима ўзи? Бирон пишиқ-пухта режалари борми? Уларда на дунёвий илм, на диний таълим бор экан. Уларнинг бармоқлари милтиқнинг тепкисида-ю, кўзлари Усама Бен Ладеннинг ҳамёнида экан.

Айтинг-чи, бундай одамларни мусулмон деб бўладими?

Ҳали адабиётда уларнинг қилмиш-қидирмишлари ўз бадиий ифодасини топади.

Урушда ўлганларни шаҳид кетди, дейишади. Менингча, шаҳид кетганлар деб ўз ерини, ўз мамлакатини ҳимоя қилиб кетганларга айтилса керак. Аммо бировнинг ерига кўз олайтириб, бостириб келганларга эмас. Ўлганингдан кейин нариги дунёда қил кўприкдан ўтасан деган бир тушунча бор. Бу ҳам бир имтиҳон. Қил кўприкдан ўтиш учун мувозанат сақлашга тўғри келади. Қора дорига ружу қўйганларда мувозанат нима қилсин. Улар биринчи қадамдаёқ жаҳаннам қаърига йиқилгусидир.

«ЁҒЛИ» БОЗОР

Ҳоким ён беришга мажбур бўлди, чунки қонун талаби қатъий эди...

“Ёғли” жойнинг эгаси ҳамиша кўп бўлади. Унга кўз олайтирганлар оз эмас. Буни қарангки, келиб-келиб мол бозорлари кимларнингдир кўзини ўйнатадиган даромадли жойга айланиб улгурибди. Чунки бозорлар бераётган патта тушумларининг саксон фоизи айнан мана шу мол бозорлари ҳиссасига тўғри келаётган экан. Бўлмаса, шу чоққача деҳқон бозорлари ҳиссадорлик жамиятлари таркибида бинойидай фаолият кўрсатиб турган бу бозорларни улардан ажратиб, ҳиссадорлар розилигисиз “тадбиркор қассоблар” уюшмалари ихтиёрига бериш кимнинг ҳам хаёлига келарди?

Ҳеч кимнинг хаёлига келмаса ҳам Бухоро вилоятининг шу ишга мутасаддилари хаёлига келибди. Демократия бўлгандан кейин демократия-да: ҳатто қассоблар ҳам уюшмага **уюшиб**, мол бозорлари фақат ўзларига тегишли бўлиши кераклигини даъво қилиб чиқишса, нима ҳам дердингиз. Қандингни ур, биродар, дейсиз-да. Уларга-ку қойил, улардан ҳам кўра Бухоро вилоят ҳокимлигининг шу йил 4 февралда ўтказилган йиғилиши баённомасининг 4-бандида *“Когон шаҳри ва тумандардаги деҳқон бозор ҳиссадорлик жамиятлари тизимларидаги мол бозорларини белгиланган тартибда жойлардаги “Тадбиркор қассоблар” уюшмасига ўтказиш* ***белгиланган”*****ига** қойил қолмай илож йўқ.

Биз бу кўчирмаларни Ромитан туман ҳокимининг суд идораларига йўллаган расмий хатидан олдик. Бироқ Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 22 июндаги “Бозорлар фаолиятини такомиллаштириш ва маҳсулот сотиш учун зарур шарт-шароитлар яратишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори муносабати билан жойларда текшириш ўтказган Ромитан туман прокурори томонидан киритилган протестда эса айнан мана шу ўринда қонун талаблари бузилганлиги қайд этилади. Яъни Ромитан туман ҳокимининг шу йил 30 мартдаги туман ҳудудидаги мол бозорларини “Ромитан деҳқон бозори” ҳиссадорлик жамияти таркибидан чиқариб, уларни “Тадбиркор қассоблар” уюшмасига ўтказиш ҳақидаги қарорини бекор қилишга доир ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш тўғрисидаги протестда кўрсатилишича, “Туман ҳокимининг юқорида қайд қилинган қарори қуйидаги асосларга кўра бекор қилинмоғи лозим: мазкур *қарорга вилоят ҳокимининг 1997 йил 30 июндаги 140-қарори ҳамда “Ромитан деҳқон бозори” очиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятининг 2000 йил 2 февралдаги 2-сонли розилик бериш тўғрисидаги йиғилиши баёни асос қилиб олинган бўлса-да, вилоят ҳокимининг юқорида қайд қилинган қарорида мол бозорини “Тадбиркор қассоблар уюшмаси” таркибига ўтказиш назарда тутилмайди”. Шунингдек, “Ромитан деҳқон бозори ҳиссадорлик жамияти”нинг бу масалага доир йиғилиши ўтказилмаган ва у умумий йиғилишда муҳокама қилинмаган”*.

Алқисса, Ромитан туман суди ўзининг шу йил 15 майдаги ҳал қилув қарори билан прокурор протестини қаноатлантириб, туман ҳокимининг шу йил 2 февралдаги қарорини ғайриқонуний деб топди ва уни бекор қилиш тўғрисида ўз қарорини чиқарди. Ўз-ўзидан аёнки, ҳокимлик бу қарорга бирданига кўниб қўя қолмасди. Бироқ қонун талаби ҳам қатъий ва уни белгиланган тартиблар асосида ижро этиш ҳамма учун, ҳатто ҳоким учун ҳам мажбурий эди. Чунки “Ижрони юритиш қўлланмаси”нинг 47-моддаси ҳамда амалдаги қонунларга кўра, суднинг ушбу қарори беш кунлик муддат ичида ижро этилиши ёҳуд унга нисбатан норозилик билдирилган тақдирда, қарор олинганидан сўнг йигирма кун ичида норозилик барча асослари билан юқори суд маҳкамасига маълум этилиши зарур эди. Бу муддатдан сўнг эса суднинг қарори ижро этиш учун қонуний кучга киради.

Мана шунинг учун ҳам аллақачон қонуний кучга кирган суд қарорини бажармаётган туман ҳокимлигига суд томонидан юборилган иккинчи хатда **“Ижро варақаси Сизга муҳокама қилиш учун эмас, балки ижро қилиш учун юборилган эди”**, дея такроран эслатилади ҳам. Бироқ шунга қарамай ҳокимликнинг ўз ғайриқонуний қарорини бекор қилиш ё қилмасликка доир иккиланишлари яна роппа-роса бир ярим ой давом этди.

Газетхонлар ўйлаши мумкин: демак бир ярим ойлик иккиланишлардан сўнг ниҳоят ҳокимлик бирдан-бир тўғри қарорга келибди-да, деб. Ҳа, Ромитан туман ҳокимининг шу йил 12 августдаги қарорига биноан аввалги қарор бекор қилинди. Бироқ, ҳамма бало шундаки, ҳокимлик ўзининг 12 августдаги қарорининг ҳам тўғри ёки нотўғрилигига иккиланаётган кўринади. Акс ҳолда, кейинги — хатони тўғрилашга доир мардларча чиқарилган иккинчи қарор ҳам ҳанузгача ижро этилмасдан, ҳамон қоғозда қолиб келармиди?!

Шу муносабат билан қатор саволлар келиб чиқади. Хўш, нега ҳокимлик ўзининг иккинчи бор чиқарилган ва ҳуқуқ идоралари томонидан “Яшанг, балли ҳоким бува”, дея қарши олинган қарорини бажаришга шошилмаяпти? Ёки ҳокимликнинг бу галги қарори фақат прокурор талабидан қутулиш учунгина чиқарилганмиди? Мол бозорлари “Тадбиркор қассоблар” уюшмаси ихтиёрида бўлган фурсат ичида солиқ ва бошқа тўловларни амалга ошириш чоғида бирор ножўя қадам босилмадимикан? Бу саволларга жавоб олиш мақсадида Ромитан тумани прокурорига мурожаат қилдик.

— Амалдаги тартибларга кўра, патта тушумларининг эллик фоизи маҳаллий бюджетга йўналтирилиб, қолган эллик фоизи эса бозорни ободонлаштириш, зарур қурилишларни амалга ошириш, янги савдо расталари тармоғини барпо этиш учун фойдаланиши керак эди, — дейди прокурор Мамасоли Ҳайдаров. — Ромитан туманидаги мол бозорлари ҳиссадорлар розилигисиз “Тадбиркор қассоблар” уюшмасига олиб берилганидан сўнг тумандаги деҳқон бозорларини ободонлаштириш ишлари ҳам тўхтаб қолди. Чунки илгари патта тушумларининг эллик фоизи ана шу ишларга сарф этиб келинаётган эди. Энди эса бу маблағларни қандай тасарруф этиш масаласи “Тадбиркор қассоблар” уюшмаси ихтиёрида. Шундай бўлгандан кейин улар — умуман бозорлардаги патта тушумларининг саксон фоизини ташкил этиб турган каттагина даромаднинг эллик фоизини маҳаллий бюжетга ўтказганлари тақдирда ҳам қолган эллик фоиз маблағни хоҳласа янги мол бозорлари қуришга ва фақат мол бозорларини ободонлаштиришга, хоҳласа мол бозорларига раҳбарлик қила бошлаган ўз уюшмаларининг “гуллаб-яшнаши” йўлида сарф этишлари мумкин.

Шундай бўлгач, “Тадбиркор қассоблар” уюшмаси тасарруфига мол бозорларини бериш билан боғлиқ **тадбиркорлик**ка қойил қолмай кўринг-чи. Бу йўлдаги дастлабки иш патталар баҳосини бирдан икки баробарга оширишдан, яъни — 150 сўмдан 300 сўмга кўтаришдан бошлангани ҳам бежиз эмасга ўхшайди. Прокурор киритган протестнинг моҳиятини чуқурроқ англаш учун яна шу нарсага ҳам эътибор қаратиш лозим бўлади: мол бозорлари ҳиссадорларни ранжитмасдан аввалги ҳолида иш юритиб келганида тумандаги деҳқон бозорлари ҳам худди Тошкент бозорлари сингари кенгайиб, қиёфаси кўрган кўзни қувонтирадиган даражада ободонлашган, у ерда савдо қилаётган деҳқонлар учун зарур шароитлар ва қулайликлар яратилган, қисқаси туман марказларимиз ҳам шу бозорлар ҳисобига анчамунча обод бўлиб қолган бўларди. Прокурор киритган протест ва туман судининг ҳал қилув қароридан сўнг, ҳатто туман ҳокими ўзининг аввалги қарорини бекор қилиш тўғрисида қарор қабул қилганидан сўнг ҳам аҳволнинг ўзгармай келаётгани эса юрт ободончилиги учун фойдаланилиши мумкин бўлган ана шу маблағлар қаёқларгадир оқиб кетаётганидан далолат бермайдими?

Хуллас, “қилни қирқ ёриб”, муаммога сўнгги нуқтани қўйиш ҳали ниҳоясига етганича йўқ. Туман прокурори М.Ҳайдаров қатъий қилиб айтганидек, суд чиқарган қонуний қарорлар бажарилмаган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 232-моддасига биноан мансабдор шахсларга нисбатан жиноий иш қўзғаш масаласи кўрилиши мумкин. Демак, ҳақиқатни тиклаш жараёни ҳали давом этади. Бу ҳақда муштарийларимизни огоҳ қилишни эса Бухоро вилоятидаги шу ишга доир мутасаддилардан кутиб қоламиз.

М. ЭШМЎРОДОВ

МОЗИЙДАН САДО, КЕЛАЖАК ЧОРЛОВИ

Янги аср остонасида «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни бош таҳририяти томонидан забардаст адиб, сермаҳсул ижодкор Ўзбекистон халқ шоири, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти соҳиби Барот Бойқобиловнинг «Ўзбекнома» достонининг чоп этилиши маданий ҳаётимизда катта воқеа бўлди.

Муаллиф «Шавкатли ўтмишга назар ташласам, «Ўзбекнома» деган достон бошласам», деган орзу-умидига етиб, ўз халқига Истиқлолнинг теран фалсафий-тарихий, маънавий-маърифий достонини армуғон этди. Достон дебочасида «Назм ал-ҳикмат»дан олинган қуйидаги икки мисра бор: «Дунёда бор бўлсин, топсин эҳтиром, Дунё турғунича Ўзбек деган ном!». Дебочадаги сатрларнинг ҳар бири бутун залворли достондаги ўн минглаб сатрларга гўё муҳр бўлиб босилган. Бу муҳр узоқ ва яқин мозийдан жонини ҳовучлаб, гўё океан тубига шўнғиб дур териб чиқувчининг дил сўзларидир. Шоирнинг бу сўзлари билан айтсак: «Элга туҳфа этгач «Янги Хамса»ни, Даъват этди «Ўзбекнома» махзани».

Достон аввалида «Янги Хамса»дан келтирилган кўчирма китобхонни бу мажмуанинг мевазор боғу чаманларига етаклайди.

«Хамса», «Бобурнома», «Зафарнома», «Қобуснома» муаллифларига қиёсан бунёд этилган «Ўзбекнома» ижодкори бу назмий достонга дадил қўл урганини шундай баён қилади: «Осойиш қўл урдим «Ўзбекнома»га, Не ўзбек, Қомуси ўзликнома»га». Бундай журъат учун 2000 йил бўсағасида беназир, беадад шижоат лозим эди. Уни шоир излаган ва топган, бу Истиқлол адабиётида ўзига хос йирик кашфиёт, назм салтанатига асос солган, асли насаби 4 минг йилга ўзбекка муносиб мадҳия.

Истиқлолга мадҳиялар куйлашда, уни бениҳоя ва беназир эъзозлашда ҳам Барот Бойқобилов шоирларимиз орасида ўз ўрнига эга. Бу тезисимизнинг исботига боқинг: «Миллий истиқлол руҳи — жисмим аро жондир менга, Ғурур ила ифтихорим ҳам шавкату шондир менга. Бу юртнинг дўстига эшиги очиқдир мудом, Душманига эса ёпиқ, вассалом». Истиқлолни буюк уйғонишга қиёслаган адиб, унга ҳамду санолар ўқиб:

Бу — бир Уйғонишким, этмакка рақам,
Ожиз «Янги Хамса» яратган қалам!

Ана камтарлигу «фақирлик»! Истиқлолга ваъда беришни ҳам унутмаган шоир «Бу бир Уйғонишнинг қадри юксакдир, Васфига янги бир «Хамса» керакдир!», дейди.

Барот Бойқобилов қадимги дунё фалсафасидангина эмас, Турон ижтимоий-фалсафий фикратидан, чунончи, Беруний, Ибн Сино ижодларидан, Навоий ҳамфикр бўлган субстанция масалаларидан ҳам хабардорлигини исботлаган. Маълумки, мантиқ илмида қиёслаш(аналогия) услуби бор. Бу фанни ҳам яхши уққан адибимиз ушбу услубдан жуда ўринли, моҳирона фойдаланган. Масалан, достон «Дебоча»сида золимларни кишилик тўнини кийган ҳайвонларга, уларнинг хулқ-атворидан ғазабланган мазлумларни асл инсонларга қиёслаган. Эргаш Жуманбулбул ибораси билан, «жабру жафо бир ёқдаю, ҳайфу сафо бир ёқда» сўзлари ҳам давронда Барот Бойқобилов қиёсича, «Мазлумларга кенг олам кўринади тор, Ҳар дарахт гўёки қурилган дор, Ҳар бир булоқ гўёки уларнинг кўзидан тўкилган селоб, Ҳар бир дарё гўё қалбидан оқувчи зардоб. Оҳ урса ўртайди оҳи осмонни, Алам ўти тутар гўё жаҳонни».

Достонда қалбимизга ҳамоҳанг бўлган қуйидаги мисралар оҳанграбодай жаранглаган:

Янги авлод ўсса тетик ва соғлом,
Давлат топар равнақ, топар эҳтиром.
Умидини боғлаб соғлом авлодга,
Улуғ боболарни келтириб ёдга,
Шод этиб салафлар руҳи покини,
Кўзга суртиб изларининг хокини.

Фалсафага хос ворислик қонунини яхши англаган адиб Соҳибқирон Амир Темур даъватларию ҳикматлари билан янги Соҳибқироннинг шиорию ҳикматлари оралиғидаги ворисликни шундай тараннум қилади: куч — адолатда эди, энди куч — билим ва маърифатда ҳам эканлигини қайд этган.

«Ўзбекнома» истиқлол шарофати ила рўёбга чиққанини қайд қилмоқни истаган адиб «Истиқлол элимга бўлиб муяссар, Мозийга яна бир ташландик назар» деб эскартма берган. Бу назар ўткир, синчков, башоратли бўлиши боис самараси миқдоран катта, сифатан аъло, услубан оҳанграбо, шакли сермаъно чиққан.

Шунчалик асарлар яратган олиму адиб ўзини гоят камтар туриб, «Камтарга — камол, манманга завол» деган ҳикматга собитқадамлик билан риоя қилиб, «тарихдан бўлса-да, бироз саводим, мендан кўп нарсани истар авлодим», деб ўзбекнинг ибтидоий авлодидан замонавий авлодигача ўтган мозийнинг кинематографик синчков назардан ўтказиб, кўз олдимизда намоён қилади. [illegible] мозийнинг тийра покдон, тилсимотнинг калитини бу авлод қўлига «ўқи ва уқи» деб тутказган. [illegible] адибнинг тарихга берган тавсифини ўқиб, қойил қолмасликнинг иложи йўқ.

Достоннависимиз тинчлик, барқарорлик «Хамса»ю «Ўзбекнома»ларда, сонетлару номалар ижод этишнинг шартларидан бири эканлигини донишмандларча англаб, тинчликни қуйидагича мадҳ этади: «Юртим, хонадоним тинч бўлса бас, Шу олий саодат менга ҳавасдир. Элу юрт тинч бўлса — мен ҳам тинч, тинм, Демак, Тинчлик ва осойишталик истайди юрак». Тинчликсевар ўзбек халқининг сон-саноқсиз фазилатларидан ҳунармандлик, миришкор боғбонлигини моҳирона тавсифлаб, адиб меҳнаткаш халқимиз шаънига беназир бетакрор мисраларни гўё тумор қилиб тақиб қўйган.

Илм-фанда гоҳо учрайдиган кўнгилчилик, корхонада, агросаноатда ташкилотчилик, [illegible] айёрлик каби нопокликлар ҳам достон муаллифининг наштардай ўткир нигоҳидан четда қолмаган. Чунки у фанда, тарихда ҳам ҳалоллик барқарор бўлишини истайди. Бундай номард нусхалар, қароқчи, нокас, гўё заҳарли илон деб тавсифланган. Ўткир жарроҳнинг наштари ҳам ўткир бўлгани каби [illegible] шоир сўзлари ҳам ўткир [illegible]. Фанда, адабиётда мурасасизлик, дейди у, яхшиликни ботинидан эмиради, зоҳиридан кемиради. Буларнинг зоти эса айний.

Тарихни яхши билган шоир ўзбек халқининг аждодлари собиқ ғаламис тарихчилар даъво қилгандек, кўчманчи эмас, ўтроқ бўлганини исботлаб: «Ўзбекка хос хислат ўтроқ яшамак. [illegible]» деб китоб қилган. Достонда буюк тарихий шахслар: Афросиёб, Алпомиш, Муқанна, Мангуберди, Темур Малик, Амир Темур, Торобий, Тўмарис, Широқ каби халқ қаҳрамонларининг табаррук номлари зўр самимият билан тилга олинган.

Адиб «Қора кунлар кечган бошидан, Ёвлар қилич тортиб турган қошидан» ўзбек халқи [illegible] «Қандай омон қолди [illegible]?» ва бу каби саволларга бутун достон бўйлаб бирма-бир жавоб беради. Бу халқ адиб таъбирича: «Оғир дамда унутмасдин наслини, Йўқотмади ўзлигини, аслини».

Навоий «панжасига панжа» урмоқ қанчалик мушкул бўлса, етти иқлимаро донг таратган ўзбек халқига мозийдан номалар яққолам қилиш ҳам шунчалик душвордир. Бу мушкулоту душворликнинг ечимини топган шоир Барот Бойқобилов хусусидаги ҳайрату [illegible] тарк этмайди кишини. Улуғ достонни ёзиш учун этган адиб мозий [illegible] бўзлаб, ўзбек халқи кечиб чиққан сарчашмани роса излаган ва топиб уларни бадиий талқин этган.

Адибнинг ўзи олим бўлгани учун ҳам достонда илм-фан, уни эгаллаш, бунинг қимматига оид шундай теран мазмунли даъваткорона мисралар гоят кўп. Номаларнинг бешинчисида олимларнинг кексаю ёш авлодга мурожаат қилган муаллиф уларни ҳақ-ҳақиқатга, ақл-заковатини оширишга, уларда потенциал энергияни кинетик энергияга айлантиришга оҳанграбо каломлар билан жозибадору даъватор мисралар тараннум этган. «Бир ҳарф ўрганганга минг ганж ила жавоб қайтариш» қарзу фарз эканлигини такрор-батакрор тараннум этган. Адибнинг ўзи устозлар ўгитини олган деб билгани, келажак наслга умидвор боққани [illegible].

Достоннинг иккинчи фасли адоғидаги берилган «Авлодларга мактуб»ни [illegible].

Адиб ўзи туғилиб ўсган, камолу нурзиё топган Самарқандга шундай изҳор [illegible]

мавжуд меҳригиёйинг-ку, беихтиёр жўш уриб кетади. Уни мозийнинг, меҳрнинг бешиги, муқаддас чироғи сўнмайдиган масканни эканлигини китобхон кўнглига ўрнаштиради.

Достонда хушёрликка даъват этилган шундай сатрларни ўқиймиз: «Ватан посбонимиз, бўлайлик хушёр, Нифоқ уруғини сочмасин ағёр». Бу сатрлар юртбошимизнинг «Хушёрликка даъват» асарининг акс-садоси каби жаранглаб турибди. Озодлик, мустақиллик йўлида хокисор, ушбу тақриз муаллифи каби қатағон азиятини чеккан кўпсонли юртдошларимиз ҳам адиб назмидан четда қолмаган. Бу ҳақда дардли, изтиробли мисралар ҳам жуда сероб. «Қатағонлар сўзлайди» номли достонда ҳайкалларни фарзандлар, немис қизи билан силмоси ҳайкала айланган ота оралиғидаги аччиқ-чучук мулоқот киши дилини садолари қилади.

Адолат, қонун, давлат ва фуқаролар муносабатлари бурчлари каби ижтимоий масалалар ҳам достонда, чунончи, достоннинг йигирманчи номасида фикрлар билан тавсифланган. Кейинги номада эса «Порадан кун кўрган беюз раҳбарлар, Не ажаб кўксини тилса заҳарлар, Етим-есир ҳақини еган хумсалар»ни «гадодан садақа сўраган кимсалар»га моҳирона қиёс этилган. Замонамизни булар касридан сақлашга чақирган адиб: «Ўғрию муттаҳам, каззобу шайтон, дарсини олмаса, кошкийди замон», деб хитоб қилади.

Йигирма учинчи номада ота-она ва фарзандлар орасидаги муносабатдаги кўп тарқалган ижобий, гоҳо учрайдиган салбий кирдикорларнинг мудҳиш оқибатларини адиб моҳирона ифода этадики, [illegible] Халқда қандай ўзини тутиш фарзу қарзлиги ҳақидаги ўгитлар жуда муваффақиятли чиққан.

Достонда адиб ўз устозлари, салафлари билан бирга аждоду авлодлари, уларнинг ва ўзининг бошдан кечирган ибратли ҳодисаю ҳайри-саховатларини, давронидан олган неъматларини, чеккан изтиробларини моҳирона «илова» қилиб ўтган, у истаган ибратомуз ҳаёт учун эргашувчи мухлислар учун юксак омолдир. Чунки адиб таъбирича, «Мунаввар заминда яшамак бахтдир, Кўнгил не истаса муҳаё, тахтдир», бундай ўлкага, керак бўлса, жон фидо қилсанг арзийди.

Самарқандга бағишланган беҳад кўп мисралар баҳорий гулчамбарга ўхшайди; ўқиган киши ҳузур қилади, маънавияти фируза само сингари юксалади. Шоир таърифу тавсифидан зеб, оро, сайқал, кўрк олмаган бошқа бирон-бир йирик шаҳримиз қолмаган бу достонда.

Мажмуадаги гоят кўп тўртликлар киритилган номаларга зийнат бериб, Умар Хайём, Навоий, Бобур рубоийларига қиёсдир, улар мазмунан теран, шаклан оҳанграбодир.

Йигирма олтинчи номада урф-одат, маросимларимизга диалектик ёндошган адиб саракни сарак, пучакни пучак қилгандек, ижобийларини ёқлаган, салбийларини «савалаган». Унингча: «Тўй ўйлаб топади иши йўқ киши, Иши йўқ кишининг тўйидир ташвиши». Тўй-ҳашамлардаги ортиқча дабдабалар, уйдирма удумлар, ким ошди урф-одатлар беаёв қораланиб, бунинг фойдали маслаҳату тавсиялар берилган.

Юз сонетдан тузилган «Мен кашф этган Ўзбекистон»ни ўқиган киши Ватанни бунчалик севган шоир назмнинг рўйизаминдан осмони фалакка меърож сафари қилиб тушганига амин бўлажак! Ундаги тўрт фасл йил саховатию, насллар — эл саодатидир.

Адибда Ватан туйғуси шунчалик кучлики:

Сен бўлмасанг қораяр қуёш,
Юлдузлар ҳам сўнади сенсиз.
Айланади қумга тоғу тош,
Дарёлар ҳам тинади сенсиз, —

дейди.

«Ўзбекнома»даги «Кун ва тун» достонида шоир буюк саркарда ва шоир Бобур Мирзога назмий ҳайкал қўйгандек. Бу асар достонга нур сочиб, сайқал бериб турибди. Достоннинг лейтмотиви шоирнинг бу сатрида: «Бу дунёда ёрсиз яшамоқ мумкин, Диёрсиз оппоқ тонг отмас ҳеч қачон. Ҳаёт дегандарда калитсиз тилсим, Ер қаттиқ, жуда олисдир осмон».

Садафдек терилган достондаги олтмиш нома ҳақида жуда кўп гапириш мумкин. Афсус, ушбуни бир мақола билан баён этиш асло мумкин эмас.

Сўнгги олтмишинчи нома халқимизнинг тузини ичиб, тузлиғига тупурган нонкўр, нокас, қонхўр, йиртқич, [illegible], ватангадо, кафангадо, газандалар — ваҳҳобийларнинг мудҳиш кирдикорларига лаънатномадир. Улар касофатига шаҳид бўлган юртдошларимиз руҳи покига айтилган марсиядек жаранглайди. Шу муносабат билан халқимизни [illegible] ғанимлар тақдиридан огоҳ бўлишга даъват этувчи қуйидаги сатрлар достондан муносиб ўз ўрнини топган: «Кеча ўғрилардан олинган қилич, Огоҳ бўлинг, [illegible]. Гарчи ғилофида у ётса ҳам тинч, Қиличбоз кимсалар тинчиганча йўқ».

«Афросиёб» достони эса, коса остида нимкоса деганларидек, достон ичидаги пурмаъно, сержило, пурвиқор оҳанграбо асардир. Шоир ёшларни, нафақат уларни, ҳаммани Ғафур Ғулом сўзлари билан айтганда, [illegible] дея ҳаётда гўзал, ибратомуз, умр зоеъ кетмайдиган из қолдиришга даъват этади.

Гарчи бир адабий лавҳа «Ҳасби ҳол Яссавийнома» деб номланган бўлса-да, адибнинг кимларга мурид бўлганлиги, босиб ўтган шодлик ва мунглилик, умргузаронликларида нималарга эришгани, қандай воқеалар шоҳиди бўлиб, Истиқлол туфайли нималар ижод қилгани жарангдор, дилрабо, жозибадор мисраларда баён этилган.

Достонда янги ўзбек адабий тилида аллақачон истеъмолдан чиққан архаик, эски ўзбек тилига хос, аксарият китобхонга тушунарсиз сўзлар учрайди. Тўғри, бундай баъзиларига изоҳлар берилган. Достон охирида буларнинг барчасининг луғати берилса, нур устига нур бўлур эди.

Бадиий академиямизнинг ҳақиқий аъзоси, Ўзбекистон халқ рассоми, Давлат мукофоти соҳиби, атоқли мусаввир Қ. Башаровнинг мўйқаламига мансуб миниатюрасимон тасвирларнинг китобга киритилгани гўё олтин узукка ўрнатилган ёқут кўз рамзидир.

Хулосаи калом шуки, бу асар ўз муаллифи ибораси билан айтганда, «Хамса»дан 500 йил ўтгач, ижод этилган «Янги Хамса»нинг давоми сифатида «назм биносига берилган янги рангдир». Бу «Ўзбекнома» 150 кечаю кундуз узлуксиз ижоднинг тўрт мингйиллик халқимиз тарихининг маснавийнинг турли вазнида иншо этилган мевасидир.

Шоирнинг «Эски мингйилликка қилиб хайрбод, Янги мингйилликни кутиб олсам шод, Ҳосил бўлур эди, балки муродим, Рози бўлур эди, балки авлодим», деган умидлари худди Навоийнинг «шоядки бўлса элга ҳикоятим» деган ва унинг кутганидан зиёда рўёбга чиққан орзусига ўхшайди.

Забардаст шоир Барот Бойқобиловнинг «Мозийдан изласам асл ўзликни, Оламга намойиш қилсам ўзбекни» деган истаги тўла-тўкис амалга ошиб, «Ўзбекнома» машҳур ва манзур бўлишига шубҳа йўқ.

Ушбу достон Истиқлолга, унинг йўлбошчиси ва раҳнамосига бағишланган назмдаги биринчи энг йирик пурҳикмат мажмуадир. Унда муаллиф зўр мамнуният билан «Истиқлол фаслидан бошладим достон, Мадҳ этдим Озодлик мулкини комрон», деб нидо қилган. Бу нидо соҳибининг таъбирича, Ватан жамолига боқиб тўймаган, булбулдек гул ишқида ёниб куйлаган шоир ижодхонасидан диёримизга ўчмас нур сочиб турибди.

Музаффар ХАЙРУЛЛАЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг академиги,
Абдураҳмон ОРТИҚОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, файласуф

* Мақола таҳрирсиз босилмоқда. — **Ред.**

Бир асар ҳақида икки фикр

Баҳслашмоғим лозим бўлган мақолани қўлга олдиму, унинг муаллифларини кўриб, юрагим шув этиб кетди. Уларнинг бири дорилфунундаги курсдошим, ярим асрлик қадрдоним, иккинчиси ўз соҳасининг моҳир устаси, таниқли файласуф олим. Бунинг устига, телевидениеда Бўрибой Аҳмедов, Абдуқодир Ҳайитметов ва бошқа олимлар бугун баҳсга сабаб бўлиб турган асар ҳақида бирам яхши гапларни — беҳад зўр мақтовларни айтишдики, қўяверасиз... Ахир, улар академик, фан доктори, қўш-қўш мукофотлар соҳиби. Уларнинг олдида мен ким бўлибман — бор-йўғи бир фан номзоди?.. Бундан ташқари, бизда баҳслашиш маданияти ҳам талаб даражасида эмас. Баъзан ҳар қандай яқин дўстинг ҳам оғзингдан бирор танқидий гап чиқиб кетса, сени душмани қаторига қўшиши ҳеч гап эмас. Ундан кўра, баҳсу мунозараларга аралашмай, тинчгина ўзимнинг аравамни судраб юраверсам бўлади-ку! Қулоқнинг тинч бўлгани ҳар нарсадан яхши эмасми?

Албатта, яхши! Лекин дунёда шунақа нарсалар борки, улар сени ҳатто хотиржамлигингни ҳам йиғиштириб қўйиб, майдонга тушишга ундайди. Мана, бу гал ҳам, гарчи биз бир шоирнинг бир асари ҳақида баҳслашаётгандек кўринсак-да, аслида баҳс каттароқ, жиддийроқ масала устида кетяпти — гап чинакам санъат даражасидаги адабиётни яратиш, бинобарин мустақил юртимизнинг мустақил адабиёти тўғрисида боряпти. Албатта, ҳеч қайси ёзувчига янги замонда «фалондай жанрда, писмадондай мавзуда ёз» деган маънода фармойишлар ёки кўрсатмалар бериб бўлмайди — бу масалада мустақиллик туфайли ҳамма ижодкорлар эркинликка эришди. Бироқ мен юз фоиз аминманки, мустақил юртнинг адабиёти, албатта, битта хусусиятга эга бўлмоғи шарт. Шартгина эмас, мажбур! Истасангиз буни талаб денг, истасангиз қонун деб атанг — ихтиёр сизда. Лекин нима десангиз ҳам, шуниси аниқки, **мустақиллик адабиёти бадиий жиҳатдан жуда юксак даражада турмоғи, у том маънодаги санъат бўлмоғи, бетакрор нафосат ва тенгсиз гўзаллик унинг етакчи белгиси бўлмоғи керак.** Токи бизнинг адабиётимизга мурожаат қилган, унинг намуналарини қўлига олиб ўқийдиган китобхон кимлигидан, ёшу кари-

«МАҒЗИ ПУЧ СЎЗЛАРДАН БИР ТОШ НАРИ ҚОЧ!»

лигидан, дунёнинг қайси бурчагида яшаётганидан қатъи назар, бу адабиётдан чексиз эстетик завқ ола билсин; бу асарлардан нафақат унинг шуури, ақли, балки қалби, туйғулари ҳам баҳра олсин. Мен яна шунга айтойдил аминманки, бундай адабиётни яратиш жуда қийин иш. Шоирми, адибми, мунаққидми ёхуд бошқа ижодкорми, барибир, «мана мен мустақиллик адабиётини яратдим, мана менинг асарим истиқлол ғояларини куйловчи асар» деб ҳарчанд кўкрагига ургани билан, ҳатто кўпгина одамлар бундай асарларни кўкларга кўтариб мақтагани билан, улар «истиқлол адабиёти» деган юксак ва муқаддас номга муносиб бўлмасликлари мумкин. Хом-хатала, саёз, пала-партиш ёзилган асарлар ҳеч қачон санъат асари бўла олмайди, бинобарин «истиқлол адабиёти»ни барпо эта олмайди. Бу гаплар «икки карра икки — тўрт» дегандай жуда оддий, исбот талаб қилмайдиган гаплар. Лекин газетхоннинг энсаси қотиши мумкинлигига қарамай, уларни такрорлаётган эканман, бунинг боиси бор, албатта. Сўнгги йилларда муқаддас тушунчалар атрофида чайқовчилик қилаётганлар кўпайиб кетгандек туюлмоқда, назаримда. Жуда кўплаб шеърлар эълон қилинмоқда, ашула қилиб айтилмоқда, теливизор орқали ўқилмоқда - уларда «истиқлол», «мустақиллик», «ватан» деган сўзлар, «халқим», «элим», «юртбошим» деганга ўхшаш хитоблар ҳар мисрада бор. Лекин бу билан улар ўртамиёналикдан халос бўлиб қолаётгани йўқ.

Бир вақтлар Эргаш Каримов «жўқичилик» шеъриятини ҳажв остига олган эди. Бугунги кунда «жўқичилик» ҳатто ҳажвсиз, ҳазил-мутойибасиз янги шеъриятнинг намунаси сифатида тақдим этиляпти. Кейинги пайтларда тўйиб селитра еган тарвуздай шишиб кетган хомсемиз асарлар, шеърий романлар кўпайиб кетмоқда. Бир йилнинг ўзида учта-тўртталаб «шеърий роман»ни дўндириб ташлайдиган «чаққон» шоирлар пайдо бўлган. Қизиғи шундаки, бунақа асарларни кўкларга кўтариб мақтайдиган маддоҳлар ҳам топилиб турибди. Хуллас, «истиқлол адабиётини яратиш» ниқоби остида ўртамиёна, саёз, сийқа асарлар, қалбаки долларга ўхшаган сийрати ялтироқ, ичи сохта шеърлар кўпайиб кетди. Бу китобхоннинг дидини ўтмаслаштиради, адабиётдан ихлосини қайтаради, шеърнинг қадрини туширади.

Мен бозор иқтисодиётига асосланган жамиятда ҳамма нарса арзон бўлсин дейман, фақат шеъриятнинг боғи биттанга бўлмасин. Адабиётни ташкил қилувчи ҳар битта асарнинг баҳоси тиллоларга тенг бўлсин. Хўш, бунга қандай эришмоқ мумкин? Бунга эришмоқнинг биргина йўли бор, холос — бунинг учун ҳар бир ижодкор «истиқлол адабиёти» деган ҳодисани ўзи учун энг муқаддас нарса деб ҳисоблаши, унга муносиб асарлар яратмоқни эса зиммасидаги энг шарафли масъулият деб ҳис қилмоғи лозим. Албатта, бунинг «лозимлиги»ни ҳамма тушунадию, лекин ҳамма ҳам бунга амал қилавермайди. Масъулиятнинг бир қисми кўра-била туриб ҳам асарларни чоп этувчи ноширлар зиммасига, адабиёт рўзғорини қаровсиз ташлаб қўйган адабиётшунослар устига тушади. Қолаверса, ўзини маънавият, маърифат ва мафкура ишларига дахлдор, деб билган, унинг нонини еяётган ҳар бир зиёли одам истиқлол адабиётининг шон-шавкатини юксак сақлаш тўғрисида муттасил қайғурмоғи керак. Модомики, ана шундай муҳим масала ҳақида, мустақиллик йўлига қадам қўйган халқнинг янги адабиётини барпо қилиш тўғрисида гап кетар экан, ҳар қандай паст-баланд андишаларни йиғиб қўйиб, ўз мулоҳазаларини ошкора айтмоқ ҳам фарз, ҳам қарз!

Шундай қилиб, бугун баҳс шоир Барот Бойқобиловнинг «Ўзбекнома» деб аталган янги асари тўғрисида бормоқда. Аввало шуни айтмоғим кераккки, мен ҳам Барот Бойқобиловни ўзбек шеъриятида ўз ўрнига эга бўлган, ўнлаб катта-кичик шеърий тўпламлар ва достонлар эълон қилган, шеърият соҳасида изланувчи, янги шаклларда кучини синаб кўришдан толиқмайдиган тажрибали ижодкор, деб ҳисоблайман. Айниқса, ўз вақтида унинг сонетлар бобидаги машқлари жамоатчилик эътиборини жалб қилган эди. Бугун баҳсга сабаб бўлаётган асари ҳам шоирнинг ижод майдонининг чекка-чеккаларида пусиб-биқиниб юрганидан эмас, балки шон-шуҳратнинг янги чўққиларини забт этмоқ учун дадил ва фаол ижод қилаётганидан далолат беради. Ҳа, «Ўзбекнома»ни қўлга олган ҳар қандай одам ҳам унинг вазминлигидан, улуғворлигидан, ҳашамидан лол қолмай иложи йўқ. Назаримда, Ўзбекистоннинг матбаа тарихида ҳали бунақа китоб босилган эмас — унинг муқоваси, қоғозининг асиллиги, ҳар саҳифасидаги чиройли нақшлар, миниатюра услубида ишланган расмлар ақлни шоширишиб қўяди. Бу китоб яна бир карра ўзбек матбаачиларининг маҳорати кўп юксак эканини исбот қилади.

«Ўзбекнома»нинг ташқи безаклари, бетакрор зеб-зийнатигина эмас, ҳажми ҳам сизни лол қолдиради. Ўн минглаб мисрадан ташкил топган бу китоб — шоирнинг ўзи «Қомуси ўзбекнома» деб атаган асар етти фаслга бўлинган бўлиб, унинг таркибида олтмишта нома, еттита достон ва яна қанчадан-қанча лирик чекинишлар, сонетлар, манзумалар, бағишловлар бор. Билмадим бундай улкан китоб нафақахўрларга аталганми — ҳар ҳолда қарилик гаштини суриб истироҳатда юрган одамларда вақт бемалолроқ бўлади — улардан энг бардошлилари китобни қўлга олиб, бир неча ой деганда хатм қилиб тугатса ажаб эмас. Бироқ бугунги — жиндай ўйинқароқ, жиндай китобга лоқайдроқ ёшларимиз-чи? Кун бўйи далада кетмон чопиб келган ёхуд кун бўйи машинанинг рулини қўлдан қўймай узоқ йўл юриб келган йигит, фабрикада саккиз соат станок ёнида ишлаб қайтган тўқувчи ёхуд ўн соат хастахонада навбатчилик қилиб келган ҳамшира бундай улкан китобни бемалол ўқиб чиқармикан? Тўғрисини айтганда, ўзим ҳам жуда қийналиб, ўзимни қайта-қайта мажбурлаб, ҳар саҳифадан шоир ваъда қилган неъматларни излай-излай китобнинг охирига зўрға етдим. Шунда ҳам китобдаги еттита достонни ва яна бир қанча шеърларни аввал кўрганим учун бу гал ўқимадим, янги ёзилган номаларнинг эса айрим парчалари мазмунан равшан бўлиб қолгани учун ҳар сатрини синчиклаб кўздан ўтказмадим. Бироқ қийналганимнинг боиси фақат асарнинг ҳажмигина бўлмади. Гап шундаки, бу асар бошиданоқ — ўн-ўн беш саҳифа ўқишим биланоқ менга жуда чўзилиб кетган, эскиргандай кўринаверди. Ўқиш давомида тез-тез ўзбекнинг бир мақоли хаёлимда қайталанаверди — арқоннинг узуни, гапнинг қисқаси яхши, дейди ўзбек. Мен хаёлим пучмоқларини кўп титкиладим — ўтмишдаги ёки ҳозирги донолардан бирортаси «асаринг қанча семиз бўлса, шунча бадиий юксак бўлади», деган маънода бирон гап айтиб кетган бўлса, эслайманми, дедим — бўлмади. Аксинча, адабий лақмалик, эзмалик бор жойда санъатдан путур кетиши тўғрисида айтилган экан. Ҳақиқий ёзувчи китобхонни аямоғи кераклиги, олди-қочди гаплар билан уни гаранг қилмаслиги лозимлигини айтишган экан. Яна бир доно гап эсимга тушди — ёзувчилик санъатининг ярмидан кўпи нимани ёзиш кераклигини билишдан эмас, нимани ёзиш керак эмаслигини билишдан иборат экан. Шоир «Ўзбекнома»да жуда юксак, жуда масъул мавзуларга қўл урипти — унинг довюраклигига тан берган ҳолда, яна ўйлайманки, ўзбекнинг тарихи ҳақида, ўз халқингга битмас-туганмас муҳаббатинг ҳақида, унга фарзандлик туйғуларинг, қонуний ифтихоринг ҳақида кўпчиликни мафтун эта оладиган, бир эмас, бир неча авлодларнинг тилидан тушмайдиган **ихчам-ихчам шеърий асарлар, қисқа-қисқа фахриялар** ҳам ёзиш мумкин-ку!

Мен яна шоирнинг бардошига қойил қолдим — у мазкур асарини «150 кун кечаю-кундуз узлуксиз ижодий меҳнат» қилиб яратипти. Фақат бир нарсани билолмай қолдим — шу муддат давомида жиндай ухлаганмикин ёки асарни тезроқ тугатиш иштиёқида уйқуни тарк этиб, баъзан эса уйқусираб ўтириб ҳам ёзаверганмикин? Ҳар ҳолда Гиннес китобига ёзиб қўйса арзийдиган жасорат бу!

«Ўзбекнома»га ижобий баҳо бераётган файласуф жаноблар унинг асосий фазилати сифатида тарихийлиги, ўзбек тарихини янгича ёритганини ва шу тарзда тарих илмига салмоқли ҳисса қўшганини таъкидлашмоқда. Мен бу фикрга қўшилолмадим. Албатта, тарихчиларимиз бир нарсани билиб гапирсалар керак. Тўғри, асарда ўтмишга кўп мурожаат қилинади — ўзбекнинг тарихи қадимий экани ҳам, буюк султонлар ва саркардалар ўтгани ҳам, муҳаддислар, файласуфлар, тарихчилар ва шоирлар бой мерос қолдиргани, дунёга донғи кетган шаҳарларимиз, мустақиллик учун кураш, бугунги ютуқлар ва яна аллақанча ҳодисалар тилга олинган. Лекин улар негадир аралаш-қуралашроқ қилиб, изчилликдан маҳрумроқ тарзда берилган. Бундан ташқари, шоирнинг тарихга муносабати менга қозончи устанинг ишини эслатди. Маълумки, қозончининг ихтиёри ўзида қайдан қулоқ чиқарса...Лекин тарихчи ёхуд ижодкор тарих қозонининг қулоғини ўзи истаган жойдан чиқаришга ҳақли эмас. Асарда ўзбекни кўкларга кўтариш иштиёқи шунчалар зўрки, шоир тарихни ўз измидаги аравадек истаган томонга бураверади. Масалан, ўзбекнинг тарихини тўрт ярим минг деб белгилайди — ҳолбуки ҳар қандай халқ ўз ривожининг муайян даврдагина халқ бўлиб шаклланади, шунинг учун ҳудудидан тўрт минг йиллик ёхуд ўн минг йиллик археологик ёдгорликлар топилган бўлса, бу ерда яшайдиган одамлар ўша даврдаёқ халқ бўлиб бўлган эди, деган маъно чиқмайди. Ёки «Авесто» масаласини олайлик. Исломдан аввал Ўрта Осиё халқларининг бир қисми буддавий, яна бир қисми зардуштий бўлгани маълум. Лекин бундан «Авесто»нинг айрим қисмлари қадимги Хоразмда яратилгани ёхуд кўчирилгани илмий асосда исбот қилинган тақдирда ҳам, «Авесто»га бугунги ўзбекни ҳаммуаллиф қилмоқ учун жуда катта асос керак. Яна бир масала бор — мен бу гапга 70 йиллик умримда биринчи марта дуч келиб, ҳангу манг бўлиб қолдим. Буни қарангки, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом ўзбекни тилга олган эканлар. Бу гап китобда аввал эпиграф тарзида «Ўзбекка тил теккизган киши осий бўлади. Муҳаммад пайғамбар.» шаклида берилган. Сўнг китобнинг охирроғида муаллиф бу иборани қайси бир тарихий асардан олганини айтади ва ҳатто бу асарнинг номини ҳам келтиради. Ё алҳазар! Китоб босилиб чиққанига анчагина бўлиб қолди — нима учун ҳеч ким — на бир тарихчи, на бир уламо, на бир адабиётшунос бу тўғрида бутун дунёни ларзага солиб ҳайқирмади? Агар бу гап тўғри бўлса, пайғамбаримиз «ўзбек» деган сўзни чиндан ҳам тилга олган бўлсалар, бу Шлиманнинг қадимги Трояни топганидек ёки Картернинг Тутанхамон мақбарасини очганидек оламшумул кашфиёт бўлади-ку! Ёки бу муаллифнинг шунчаки бир беозор шўхлигимикан? Эҳтироси ҳаддан зиёд жўшиб кетганидан беихтиёр муболаға қилиб юбордимикан? Албатта, шоир дегани «эркароқ» бўлади, лекин ҳар қандай шўхлик қилганда ҳам, улуғ зотларнинг номига эҳтиётроқ бўлган маъқул.

Хўш, бу кўламли асар қайси адабий услуб асосида яратилган — реализмми, романтизмми? Албатта, китобхон учун бунақа «изм»ларнинг аҳамияти йўқ. Лекин бунга эътибор бериб, янги «изм»ни тилга олмоқчи эканман, буни адабиётшунослик атамалари бобида кашфиёт қилмоқчи бўлиб айтаётганим йўқ. Қолаверса, мен айтмоқчи бўлган «изм», умуман, йўқ бир нарса. Лекин шунга қарамай, мен бу ўринда шоир адабиёт бобида ҳам янги бир ижодий методга асос солди, деб айтган бўлардим. Бу — маддоҳизм методидир. Албатта, мадҳия адабиётда бутунлай янги нарса эмас — шоирлар ўтмишда ҳам, XX асрда ҳам бу жанрда юзлаб, балки минглаб асарлар яратган. Лекин Барот Бойқобилов бу методни тарихда мисли кўрилмаган юксакликка етказди, уни универсал метод даражасига кўтарди. Мен бу ўринда «Ўзбекнома»да кенг учрайдиган мақтовларни, ўтмишдаги ёхуд бугунги одамлар шаънига айтилган алёрларнигина кўзда тутаётганим йўқ. Мен умуман шоирни воқеликка ёндошиши, уни идрок этиш принципини айтяпман. У аввалдан бир фикрни маҳкам ушлаб олади-да, бутун асарни шу фикрга бўйсундириш асосига қуради. Бу — ўзбек халқи буюк халқ, у ўтмишида буюк қадриятлар яратган, буюк шаҳарлар қурган, унинг ичидан буюк зотлар етишиб чиққан, бугун унинг буюк юртбошиси бор, бугун ўзбек халқи ана шу раҳбари бошчилигида буюк келажак сари одимламоқда, деган фикрдир. Асарнинг қайси бўлагини, қайси қисмини олиб кўрманг, баёнларнинг ҳаммаси ана шу фикрни исбот қилиш учун ёзилгандек туюлади. Албатта, бу фикр жуда тўғри фикр. Лекин санъатнинг санъатлиги шундаки, ҳар қандай тўғри фикр ундаги тасвирда, асарнинг бадиий тўқимасидан ўзи мустақил келиб чиқмоғи зарур, ташқаридан ёпиштирилиши керак эмас. Афсуски, «Ўзбекнома»да бу фикр ҳали поэтик ғоя даражасига ўсиб чиққан эмас!

«Ўзбекнома»дай асар ёзиб, бугунги китобхонга бу фикрни тавсифлаб беришнинг ўзи ғалати — шоир воситачи бўлмаса-да, ҳар битта одам бунинг шундай эканини яхши тушунади. Шоир эса ана шу фикр доирасидан чиқолмай, ҳаётга маддоҳлик кўзи билан қараган, маддоҳлик тафаккури билан фикрлаган. Шу ҳолат асарни семиртириб ҳам юборган, уни ўқишни, ҳатто қабул қилишни ҳам қийинлаштирган. Ахир, асар жуда яхши, жуда зарур шифобахш нарса, лекин кўп бўлганда-чи? Масалан, ўзингизни бир бочка асал ичида ўтиргандек ҳис қилинг. Худди шунга ўхшаш меъёрсиз, ўлчовсиз, охир-кети йўқ мадҳия ҳам тескари натижа беради — одамни энтиктириб, димини қайтаради. Китобнинг бир жойида шоир мадҳиябозликни оқлаш учун ҳадисдан шундай далил келтиради: «Одил подшони ҳурматлаш Тангрини улуғлаш билан баробардир». Жуда доно гап. Лекин ҳурматлаш бошқа, мадҳия ўқиш бошқа. Менимча, одил подшо ҳар қандай мадҳиядан кўра, адолат йўлида қўйилган битта амалий қадамни афзал кўради.

Маддоҳликнинг ножоиз томонларидан яна бири шундаки, ҳамиша унинг замирида манфаатпарастлик, таъма яшириниб ётади.

Ҳуллас, мен «Ўзбекнома»га катта умидлар билан ёндошиб, ундан кутган нарсамни топа олмадим. Лекин шу билан бирга, асардан ҳеч қандай фойда олмадим, десам тўғри бўлмас. Асардан, айниқса, Баротнинг ҳаёти ва ижодига тааллуқли янги гапларни билиб олдим. Шунингдек, қачон, қаерда туғилган, қаерда ўқиган, хотини ким, эр-хотин ўртасидаги севги-муҳаббат ва ижодий ҳамкорлик қандай аҳволда, фарзандлари ким, нима ишлар қилишади, шоир невараларини нечоғли яхши кўради ва шунга ўхшаш гаплардан ҳам хабардор бўлдим. Бундан ташқари муаллиф «Ўзбекнома»да ўзининг ўзбек шеърияти ва адабиётига қўшган ҳиссаси нақадар буюк эканини ҳам сира тортинмасдан, сохта камтарликни йиғиштириб қўйиб, баралла айтган. Устозлари, шоирлар, адабиётшунослар, унинг тўғрисида нималар деганини ҳам қолдирмаган. Шунингдек, Барот «Ўзбекнома»дан олдин «Янги «Хамса» («Хамсаи панж») яратганини, бу асар Навоий асаридан кейинги энг зўр, энг буюк асар бўлганини, «Ўзбекнома» эса унинг давоми уароқ янада юқорироқ даражага кўтарилгани ҳақида ахборот олдим.

«Ўбекномада» ҳамма байтлар ҳам ғариб, ҳамма қофиялар ҳам бўш десак адолатдан бўлмайди. Асарда:

Даҳоман деб элга кўп қилманг даъво,
Даҳолар сўзида бўлади маъно! —

деганга ўхшаш ҳикматларни ўқиб мамнун бўлдим. «Ўзбекнома»нинг сўнгги саҳифасини ёпар эканман, ундаги яна бир ҳикматни ўзим учун дастуриламал қилиб олишга жаҳд қилдим: **Мағзи пуч сўзлардан бир тош нари қоч!**

Озод ШАРАФИДДИНОВ

ТАҲРИРИЯТДАН:

Истиқлол ижод аҳлига чинакам ижодий эркинлик шарт-шароитларини яратиб берди. Эндиликда ёзувчи ёки шоир ўзи танлаган мавзуда, ўзи истагандек услубда ёзиш имкониятига эга бўлди. Ижодкорнинг шакл борасидаги изланишлари, тажрибалар қўллаш ҳам бугун унинг ўз инон-ихтиёридаги иш. Бироқ барча даврлар бадииятининг битта муҳим талаби борки, янги асар қайси мавзу, жанр ва услубда ёзилмаган бўлсин, у юксак бадиий мезонларга жавоб бермоғи лозим. Шу нуқтаи назардан бугунги адабий жараёнларни кузатганда давримизнинг долзарб мавзуларига бағишланган, бадиий жиҳатдан пишиқ-пухта асарлар ҳам, муҳим масалаларни қаламга олган, бироқ бир қатор саёз, ўртамиёна асарлар ҳам чиқиб турганини кўриш мумкин. Айрим ҳолларда эса бир асар ҳақида турли хил фикрлар ҳам айтилмоқдаки, ижодий жараённинг ана шу жиҳатини эътиборга олиб, таҳририят «Бир асар ҳақида икки фикр» рукнини тиклашга қарор қилди. Юқорида сизнинг эътиборингизга таниқли шоир Барот Бойқобиловнинг «Ўзбекнома» асари ҳақида олимларимизнинг икки хил фикр-мулоҳазаларини ҳавола этдик.

Биринчи мақолада муаллифлар асар ҳақида баланд руҳда, пафос билан гапирадилар, уни адабиётимизнинг улкан ютуғи сифатида баҳолайдилар. Иккинчи мақолада эса, муаллиф асарга бадиият қонуниятлари асосида холис баҳо беришга интилиб, «Ўзбекнома»нинг айрим хислатларини инкор этмаган ҳолда, унинг юксак бадиият талабларига жавоб беролмаслиги тўғрисида фикр юритади ва ўзининг танқидий фикр-мулоҳазаларини асослашга ҳаракат қилади.

Шубҳасиз, ҳар қандай асар ҳақида, айниқса, йирик жанрдаги намуналар борасида турли-туман фикрлар билдирилиши ғоят табиийдир. Зотан, бусиз жонли адабий жараённи тасаввур этиш мумкин эмас. Бинобарин, адабий ҳаётимизда пайдо бўлаётган катта-кичик, бадиий юксак ёки заиф — ҳар қандай асар ҳақида вақти-вақти билан тўғри, холис фикр билдириб туриш ҳаётий заруратдир. Шу маънода бир асар — шоир Барот Бойқобиловнинг асари ҳақидаги олимларимизнинг икки хил самимий фикр-мулоҳазаларини, эътироф ва эътирозларини кенг газетхонлар эътиборига ҳавола этиб, «Ўзбекнома» тўғрисидаги баҳс-мунозарага нуқта қўяр эканмиз, мазкур рукнимиз остида бундан кейин ҳам бошқа асарлар борасида турли хил фикрлар билдиришда адабиётшунослар, шоиру носирлар, қолаверса, кенг китобхонлар жамоатчилигини фаол қатнашадилар, деб умид қиламиз.

Бухорода ўтган ўзбек миллий филмлари III фестивали кунлари вилоятнинг Жондор туманида ҳам томошабинлар билан учрашувлар ўтказдик. Шунда ҳамроҳларимиздан бири шу туманда бир ёш шоир бор, деб қолди. Суриштирдик. У 32-мактабнинг 8-синф ўқувчиси Суҳроб Шеров экан. Суҳробдан шеърлар эшитдик. Унинг шеърларидаги самимият, юртга, миллатга, халққа муҳаббат туйғулари ҳаммамизни ром этди. Суҳробнинг шеър ўқиш усули ҳам тингловчини лоқайд қолдирмасди.

Беш ёшиданоқ шеърлар машқ қила бошлаган Суҳроб «Қишлоғим» ва «Ватан туйғуси» деб номланган шеърий тўпламларини чиқаришга улгурибди.

Ўйлайманки, Суҳробжон халқимиз ардоқлайдиган

шоир бўлиб етишади. Илоҳим кўз тегмасин.

Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ

Суҳроб ШЕРОВ

БОБОЛАР ОРЗУСИ УШАЛДИ

Ғуруримиз ўзгача бугун,
Сururимиз ўзгача буткул.
Бахт қушининг қўнганлиги чин,
Ахир, Ватан бўлди мустақил.

Момолар дуоси бўлди ижобат,
Боболар орзуси ушалди, шукур.
Мен сени қутлайин, айла ижозат,
Ватан, озодлигинг олий бахт эрур.

Сен менинг шонимсан, Ватан — Онажон,
Бир содиқ ўғлингман, ҳур кўнглинг тўлсин.
Кўзим қароғида эй, Ўзбекистон,
Муборак кунларинг муборак бўлсин!

* * *

Кўрқоқлик ожизлик аломатидир,
Хасислик — ёмонликнинг томири.
Саховат Оллоҳнинг кароматидир,
Садоқатга боғлиқ замин тақдири.

Шу Ватанни севмак бизларга шараф,
Сўзингдан билинур хулқинг, атворинг.
Юргин сен сўзингга, ўзингга қараб,
Ўзбеклик — ифтихор, мўминлик — оринг.

Ватанга содиқлик қалбингда бўлсин,
Шу орни сақлагил, абадул абад.
Ватан равнақига ёш кўнглинг тўлсин,
Қалбни тарк этмасин юртга муҳаббат!

* * *

Сенга олқиш бўлсин,
Меҳрибон Ватан,
Боболардан мерос
Ўзинг ягонам.

Сенга иқбол кулсин,
Жонажон Ватан,
Менинг ардоқлигим
Ўзингсан, онам.

Гарчи шеърим содда,
Содда забоним,
Сен менинг шонимсан,
Моҳитобоним.

Имонсан покиза,
Боқий, барқарор,
Менинг она юртим,
Ўзбекистоним!

Усмон АЗИМ:

«ШОИРНИНГ ЮРАГИ

чолғунинг торидек титраб турсин...»

— Усмон ака, «Ўзбекистон халқ шоири» унвони муборак бўлсин.

— Қуллуқ.

— Ҳурсандмисиз?

— Бундай пайтда «хурсанд бўлмадим» деган одам ёлғон гапиради. Ҳурсандман. Мени иззат қилганларни, худо иззат қилсин.

— Энди суҳбатимизга ўтсак... Мана, сиз 50 ёшга ҳам кирдингиз. Ҳаёт ўтган сайин кишининг дунёқараши ўзгаради. Шунга кўра, унинг қизиқишлари, дидии, ҳатто фаолияти, яшаш тарзи ҳам ўзгариб боради. Мана шу ҳодиса ёзувчида қандай кечади? Маиший ҳаёти эмас, ёзувчининг ижодий ҳаёти кўзда тутиляпти. Зотан, ёзувчининг яшаш тарзи фақат адабиётдир.

— Албатта, одамнинг умр фасллари билан боғлиқ ўзгаришлар бор. Ёзувчининг ижоди ҳам умрига ёндош тарзда ўсади, гуллайди, мева беради ва унга ҳам бир кун хазонлик етади.

Агар эътибор берган бўлсангиз, ўртамиёна адиб ижодида бундай юксалиш даври фақат бир марта кечади. Улар ички қувватларини (энергияларини) тез сарфлаб, тез сўнадилар. Улар бир марта топган ва ўзлари учун қулай ҳамда осон бўлиб қолган услуб доирасидан четга чиқишга журъат қилолмайдилар. Улкан адиблар ҳаётида эса юксалиш, аксинча, бир эмас, бир неча марта кечади. Улардаги улкан истеъдод қуввати руҳнинг қатида пинҳона ётган янги-янги оламларни ўзи ҳам кутмаган тарзда кашф этаверади. Уларга эскича ёзиш зерикарли туюлади. Улар жуда кўп марта ўз руҳлари ва юракларининг Колумблари бўладилар. Улар тўхтовсиз янгиланиб турадилар ва ўзлари очган қитъада ўқувчилар қаршисида янги қиёфада — кутилмаган сифатларда намоён бўладилар. Бошқача қилиб айтсак, бу тоифа ёзувчилар ўзларини бир неча марта «синдирадилар» ва бир неча бор қайтадан барпо этадилар. Уларнинг ижодий йўлида, албатта, бир қадар бир-бирининг давоми бўлган, шу билан бирга ўзгача сифатли бир неча «янги адиб» яралади. Бундай ёзувчи билан йўлдошлик қилган ўқувчи бир хилликдан зерикмайди. У ҳамиша янги ва кутилмаган бўлади.

Уильям Фолкнердан замондошлари орасидан бешта энг яхши ёзувчи номини айтишни сўрашганда, у қуйидаги рўйхатни келтирган экан:

«Томас Вулф — бу инсон буюк жасорат эгаси бўлган..., Фолкнер, Дос Пасос, Хемингуэй — у жасур эмас, ҳеч қачон юпқа музга оёқ босмаган... , Стейнбек...»

Фолкнер бу ўринда ўша ўзини қайта-қайта кашф этиш нуқтаи назаридан келиб чиқиб, ҳақиқатдан ҳам улкан адибларга ўзига хос баҳо беради. Шунинг учун ҳам ижодида ҳамиша адабиёт учун номаълум чегараларга интилган Вулфни биринчи ўринга қўяди. Чиндан ҳам, Адабиёт нуқтаи назаридан, бу адибнинг асарлари ҳануз сирли ва маҳобатлидир.

Энди, юқоридаги гаплардан келиб чиқиб, ҳақиқий ижодкорга хос яна тўртта фазилатни айтиб ўтмоқчиман:

— ёзувчи руҳида ботин кечган юксалишлар туфайли ўзининг ижодини кейинги асарлари билан рад этишга уринади. Бу жуда муҳим сифат.

— ижодий мағлубиятдан қўрқмайди. Кўпинча, ёзувчининг архивида қолиб кетадиган «мағлубият» бебаҳо тажриба ҳамдир. У ижодкорнинг бўлғуси ютуқларини таъминлайди.

— катта ижодкор «сершох» бўлади. Унга бир жанр доираси ҳамиша торлик қилади. Ўзининг «мен»ини ифодалаш учун имкониятлар қидиради ва «бегона» жанрларга ҳам тап тортмай кириб боради.

— ўзига ишонч ва шубҳа ҳақиқий ижодкорнинг доимий ҳамроҳи бўлади. Ишонч — янги асарлар яратишга туртки берса, шубҳа — асарнинг сифатини таъминлайди.

— Ёзувчининг масъулиятини қандай изоҳлайсиз? Илк шеърингиз қачон эълон қилинган? Ўшанда сиз шоирлик масъулиятини ҳис этганмисиз?

— Мен, ҳар ҳолда, талабалик йилларимда шеър эълон қилишга журъат этмаганман. Умуман, ҳозир тилга олинаётган мен тенги шоирларнинг деярли ҳаммаси йигирма беш ёшлари атрофида илк «нарса»ларини эълон қилганлар. Ҳозир, олисдан қараб, бу ҳолни масъулият деб баҳоласак ҳам бўлади. Албатта, ўша пайтда ҳам атрофимизда битта-ярим ёзганларини эълон қилиб, адабиётга «киришга» шошганлар ҳам бўлган. ёшликда шоир деб ном кўтариб юриш мароқли-да! Аммо уларнинг кўпчилиги номини ҳозир мутахассислар ҳам билмайди.

Ўзимга келсам, илк шеърим йигирма тўрт ёшимда — армияда юрган чоғимда — эълон қилинган. «Мен сени ҳеч кимга бермайман» деб аталадиган бу шеърни беш-олти йилдан буён машҳур хонандамиз Кумуш Раззоқова қўшиқ қилиб ижро этадилар.

Албатта, ёш шоир шеърларини қайси ёшида эълон қилиши керак деган тортишув кулгили. Чунки ҳамма нарсани шоирнинг шаклланиш даражаси ҳал қилади. Аммо бир нарса шубҳасиз — ҳамма ижодкорда кечадиган ҳаваскорлик даври ўқувчи назаридан четда қолгани маъқул. Бу, бир тарафдан,ёш ижодкорнинг ўзига талабчанлигини сусайтириб юборишдан сақласа, иккинчи тарафдан, унинг номи билан ҳақиқий шеърхоннинг ғашига тегувчи ҳол рўй бермаслигини таъминлайди. Ўқувчи олдида бир марта обрў тушгандан кейин, уни тиклаб олиш доим қийин кечади. Ўзининг қадрини билган ёзувчилар ижод масъулиятини ёшликдан ҳис қиладилар.

— Ҳозирги кунда бу масъулиятни ҳис қилиш бироз сусайгандай туюлмаяптими сизга?

— Туйилаяпти. Биз яхши асарларни ёзиш йўлида изчил фаолият олиб бормаяпмиз. Келажакда буюк мамлакат қуришни орзу қилаётган эканмиз, маданиятимизнинг, тарихимизнинг ва истиқболимизнинг обрўсига мос китоблар чиқаришни ўрганишимиз лозимга ўхшайди. Бунинг учун ҳозирданоқ енг шимариб, халқ ва давлат манфаатларидан келиб чиққан ҳолда иш тутмоғимиз лозим. Чунки ҳар бир халқ ўз маданиятини ва маънавиятини доим муҳофаза қилиб келган. Адабиётга ҳозир бир қадар муҳофаза керакдай.

Санъатнинг баъзи соҳаларида бу муҳафаза бор ва у ўзининг яхши натижаларини беряпти. Масалан, киночилар давлатимиз ҳомийлигида бир йилда олтита бадиий, қирқта ҳужжатли филм оляптилар.

Менимча, ҳозир адабиётга ҳам шундай қадамлар керак.

— Феълингизда бадиий асарларни баҳолашда қаттиққўллик, шафқатсизлик бор. Баъзан андишани ҳам унутиб қўясиз...

— Андишанинг номи — қўрқоқлик эмас. Айримлар Навоийдай буюк бобомизнинг руҳидан чўчимасдан «асар»лар яратаётганларида, мен андиша сақлашим керакми? Адабиётимиздаги кўп муаммолар шу «андишамиз» билан боғлиқ. Ҳақиқий адабиётни қалбаки қоғозбўямачилик билан яратиб бўлмайди. Биз тўғри гапни айтишдан шунчалар йироқлашдикки, баъзида бунинг натижасида «оқни — оқ, қорани — қора» дейиш бизга ғайритабиий туюлиб қолаяпти.

— Бугунги ёшлар ижодига муносабатингиз қандай?

— У нимага лойиқ бўлса, шундай.

— Назаримда, ёшлар ижоди ҳақида сўзлашни унча хушламайсиз. Сўзласангиз ҳам, уларни менсимасдан гапирасиз. Нега улар ҳақида бирор-бир илиқ гап айтмайсиз?

— Сизлар мени ҳамма ёшларга қарши қўйманглар-да. Ҳаммани бир қолипда ўлчаб ҳам, адабиётда мақтовни сўраб олиб ҳам бўлмайди. Нима дедингиз? Энди, биласиз, мақтов «ҳамма ёшларга» ёки «ҳамма қарилар»га айтилмайди. Гарчи ўнғай бўлиши учун бундай терминларни ишлатиб турсак ҳам. Аслида, Адабиётни маълум бир ёшдаги одамлар тўдаси(«авлод» деймизми?) эмас, балки алоҳида-алоҳида шахслар яратади. Шу сабабдан «қариялар» орасидан ҳам, «ёшлар» орасидан ҳам ҳурмат қиладиганларим кўп. Яхшилаб суриштирсангиз, улар номини топиб оласиз. Аммо танангизда жон бор, барчанинг ёзганини бараварига — ёппасига ҳурмат қилиш қўлимдан келмайди. Ҳатто улар ёш бўлса ҳам. Истеъдодли одамнинг ёшу қариси бўлмагандай, истеъдодсизнинг ҳам ёшу қариси бўлмайди. Ҳаммага ёқишдан осони борми? Кўрганни «даҳосан» деб, ўтиб кетаверасан-да.

Келинг, яхшиси, ёш ёзувчиларимизга ўзларига талабчанлик лозимлигини айтайлик. Адабиёт завқли, шу билан бирга оғир меҳнат эканлигидан уларни огоҳ этайлик. Ёзувчилик — истеъдодли ва ҳалол меҳнатнинг иши эканлигини уқтирайлик. Ижодкорнинг меҳнат қилиш маданияти, изланиш маданияти ҳақида сўз юритайлик. Руҳ ва Юрак билан яшаш йўлларини излайлик... Буларни бир қадар ўзлаштириб олсак, мақтовга зор бўлиб юрмаймиз ва аллақандай Усмон Азимнинг гапига парво ҳам қилмаймиз.

— «Меҳнат қилиш маданияти» деган иборани ишлатдингиз. Бунинг маъносини кенгроқ изоҳлаб берсангиз?

— Бу мавзу — алоҳида суҳбатга арзирли даражада жуда кенг.

Аммо ҳозир икки нарсани ажратиб айтаман. Аввало ижод қилиш ҳаётини тартибга солиш керак. Дунёдаги ҳамма меҳнат палапартишликни эмас, интизомни яхши кўради. Эринчоқлик билан қаттиқ курашмоқ ва бир тоифа зиёлиларимизга хос бўлган бу касалликдан ҳар куни, ҳар лаҳза қутилиб турмоқ лозим. Шоир юраги ва руҳининг энг олис чегараларига ҳам етиб боришга тўхтовсиз уринмоғи зарур. Юксак даражада ижод қилишнинг ўзи аста-аста бу чегараларга олиб келади. Шоир бу чегаралардан ўтиб келаётган ҳар бир садони илғамоққа тайёр турмоғи шарт. Унинг юраги узлуксиз титраб турмоғи — созланиб, ҳозир чалинишга тайёр чолғунинг торидек сал шабада тегса, садо таратадиган даражага етмоғи керак. Бу мастона кайфият, доимий кайфиятга айланмоғини ижодкор орзу қилса ва бу йўлда ҳаракат қилса, маъқул иш бўлади.

Иккинчи гап. Муттасил ўқиб-ўрганиш ижодкор меҳнати маданиятининг ажралмас қисмидир. Ўқиб-ўрганиш ҳам ёзиш билан ёнма-ён, тўхтовсиз давом этиши керак.

Ҳамма биладиган бир воқеа бор. Бу воқеа тахминан шундай:

Буюклардан бири эрта-индин қазоси етганини билгач, китоб ўқишга тушибди.

— Ахир, эртага ўлсанг, нега китоб ўқияпсан? — дебди дўстларидан бири ажабланиб.

— Ўлганимдан кейин қачон ўқийман? — дебди дўстидан баттар ажабланган буюк зот.

Малларме «дунё китобга кириш учун яратилган» дейди. Китобларга кирган бу дунёлардан баҳраманд бўлиш — истеъдодни эскитмайди. Яхши китоб билан учрашмоқ — байрам. Бу байрамга баъзан излаб-қидириб эришмоқ, у билан узоқ вақт кўришмаган азиз одам билан кўришгандай учрашмоқ керак...

— Мана, сиз театр соҳасида ҳам ижод қиласиз. Шеърларингизда ҳам театр мавзуси кўп учрайди. Бунинг сабаби нимада?

— Мен аслида ишқибоз одамман. Ёшлигимда санъатнинг деярли ҳамма соҳасига қизиққанман. Аммо театр... Мабодо шоир бўлмаганимда, театр одами бўлар эдим. Ўқувчилик пайтимда — пахтада бир ўзим рол ўйнаб, болаларга спектакл кўрсатиб юрардим.

«Шоҳ Эдип» спектакли чиққанда, деярли қаторасига ўн бир марта кирганман. Шукур Бурҳон!.. Мен уни ҳозир ҳам жаҳонда тенги йўқ актёр деб биламан.

Драматурглигимга келсак, ўйналган-ўйналмаган асарларимнинг деярли ҳаммаси кейинги икки-уч йил ичида ёзилди. Бу соҳада менга турткм бўлган одамлардан бири катта санъаткор Баҳодир Йўлдошев. У билан узоқ давом этган мулоқатларимиз, унинг театри ҳавосидан нафас олиш менга кўп нарса берди. Театрга яқинлашувимга сабабчи бўлган иккинчи одам — Ўзбекистон халқ артисти Муҳаммаджон Абдуқундузов. У киши мени Чўлпон ҳақида асар ёзишга ундадилар ва ёзилганча қўймадилар. Охир-оқибат «Кундузсиз кечалар» спектаклида Чўлпон образини таъсирли бир тарзда ижро этдилар. Режиссёр Валижон Умаров билан танишувим ва ҳамкорлик қилганим эса театрдаги энг бахтли учрашувларимдан биридир. У киши «Кундузсиз кечалар» ва «Алпомишнинг қайтиши» драмаларимни саҳнага қўйдилар. Мен у кишидан жуда розиман.

Театрга келишим, назаримда, тасодиф эмас. Шеърларимга қарасангиз, драматургия унсурларини кўп учратасиз. Достонларимнинг кўпчилиги ҳам драматик... Умуман, шоирларнинг драматургия билан шуғулланиши табиий бир ҳол. Адабиётнинг бошдан оёғи бунга мисол бўлолади. Фақат иймантирадиган ўринлари бор. Масалан, шоир ёлғиз ижод қилади. Спектакл — жамоа ижоди. Баъзан бир нарсани йўқотиб қўяётгандай чўчийсан. Ростдан ҳам баъзан катта йўқотишлар бўлади. Аммо шунга яраша улкан топишлар ҳам бор.

Адабиётнинг бошқа жанрида ишлаб, ном қозонган ёзувчининг театрга кириши — унинг учун бир қадар хатарли. Чехов драма ёзган акасига, у каби савияда ёзадиганлар театр атрофида тиқилиб ётганини, четдан борадиганлар театрга генерал бўлиб кириши зарурлигини уқтиради. Бу гапнинг маъноси улкан. Четдан борган одамдан театр мўъжиза кутади.

Аммо, ростини айтсам, мен бу гапларни бироз тажриба тўплаб, ортимга қараб айтаяпман. Драмаларни ёзишга келсак, одамлар ваҳима қилганидай, қийин иш эмас. Шеър қандай ёзилса, шундай ёзилаверади. Ўша қийноқ, ўша завқ... Фақат драма — узунроқ шеърга ўхшайди.

— Кинодаги фаолиятингиз ҳақида тўхталсангиз?

— Кинога киришимга ҳам икки одам сабаб бўлган. Бири — режиссёр Исамат Эргашев. У киши «Севги» деган ҳикоям асосида филм оламан деб туриб олдилар. Бу орада киночиларнинг раиси Темурмалик Юнусов «Алпомиш» филмига муаллифлик қилишга таклиф қилдилар. Кинога аралашиб қолганим тўлиғича шу икки катта санъаткорнинг хизмати.

Умуман кино ва театр билан шуғулланиш менга кўп нарса берди. Бу соҳаларда ҳам санъатни тақдир деб биладиган одамлар кўп экан ва улар билан ишлаш жуда мароқли кечди. Уларнинг очиқ кўнгилликлари туфайли бўлса керак, кинода ҳам бирор-бир зўриқиш сезмадим.

— Матбуотда насрий асарларингиз ҳам эълон қилинган. Ҳозир ҳам проза ёзаяпсизми?

— Ҳикоялар, эсселар ёзганман. Бундан кейин ёзадиган кўп асарларимни насрда қоралагим келади. Дилимга тугиб қўйган нарсаларим жуда кўп. Шу кунларда ҳам насрда бир нарса ёзишга ҳаракат қилаяпман. Аммо, рости, шеърият «қўйиб» юбормаяпти. Ишлашга ўтирсам, ўз-ўзидан шеър келади...

— Шеър, драматургия, кино, наср... — буларнинг ҳаммаси битта ижодкорга оғирлик қилмайдими? Бу жанрлар ижодий фаолиятда бир-бирига халақит бермайдими?

— Халақит бермайди, бир-бирини тўлдиради. Турли жанрларни бир қадар ўзлаштирганим дилимдаги гапларни тўлиқроқ, мукаммалроқ айтишга имконият берди.

Суҳбатдошлар: Рустам МУСУРМОН, Жумагул СУВОН қизи

ЯНГИ РУКН:

Дунё кенг...

Улуғ шоиримиз Миртемирнинг «Биби Марям» шеърида шундай шоҳ мисра бор:

Дунё кенг, бибижон, кўзлар илғамас...

Ҳа, дунё чиндан ҳам кенг. Унда турли-туман воқеа-ҳодисалар, ажойибот-ғаройиботлар, табиат мўъжизалари бисёр. Уларнинг барчасини дафъатан қамраб олиб бўлмайди, албатта. Жамият ва табиатнинг сир-синоатлари, инсон тафаккури самараси бўлган мўъжизалар, улуғ ва ажиб инсоний тақдирлар, уларнинг аъмоллари кўпчиликни қизиқтириши турган гап...

Янги «Дунё — кенг...» рукнимиз шу ҳодисотлар ҳақида ҳикоя қилади.

ТАБИАТНИНГ ҒАРОЙИБ «КАШТАЛАРИ»

Бундай «кашталар»ни фанда пиктограммалар дейишади. 2000 йилнинг август ойида Англиянинг ўтлоқзорларида катта-катта майдонларга ўт-ўланни бир тарафга жуда силлиқ ётқизиб «чизилган» доира шаклидаги улкан «кашталар» одамларни ҳайратга солди. Бу мўъжизаларнинг ғаройиблиги шундаки, кенг ўтлоқзор ёки ғаллазорда бундай улкан бенуқсон нақшларни солиш нафақат бирор-бир бекорчининг хаёлига келади, балки бу «ижод»ни техника ёрдамида ҳам амалга ошириб бўлмайди. Яна шуки, айни «кашталар» тушган жой теварагида турли хил жониворларнинг нобуд бўлгани кузатилган...

Хуллас, табиатнинг бу ғаройиб ҳодисаси Ер юзининг турли нуқталарида пайдо бўлиб турибди. Бировлар уни ўзга сайёраликлар «кароматлари» деб «учар ликопча»ларга боғласа, айрим олимлар бу ҳодиса қадимдан мавжуд — табиат жумбоғи, эҳтимол чақин чақиши жараёнида ҳосил бўлган «нақшлар» дея тахмин қилишади. «Кашталар»ни кўзи билан кўрганларнинг баъзилари эса ўзларидаги тузалмас хасталиклардан халос бўлиб кетганликларини тан олиб гапиришади... Хуллас, табиатнинг ҳали инсон ақли етмаган мўъжизаларга бойлигига тан бермай илож йўқ.

ҲАЙРОН ҚОЛМАЙ БЎЛАДИМИ!..

Дунёда инсонлар билан боғлиқ шундай ҳодисалар ҳам борки, улардаги икки томчи сувдай бир-бирига ўхшашликни кўриб, беихтиёр ёқа ушлайсиз. Мана, бир мисол: АҚШнинг икки собиқ президенти Авраам Линкольн ва Жон Кеннеди тақдирларига доир аксарият деталлар ўзаро жуда мос тушади. А.Линкольн 1847 йили Конгрессга, 1860 йили президентликка сайланган. Ж.Кеннеди эса айни шу ўринларга 1947 ва 1960 йиллари сайланган. Улар иккаласи ҳам 24 ёшли аёлларга уйланишган. Линкольннинг Кеннеди фамилияли котиби бўлган, Кеннеди котибининг фамилияси эса Линкольн бўлган. Линкольн ва Кеннедиларнинг вафотларидан кейин сайланган президентларнинг фамилиялари ҳам бир хил — Жонсон (Линкольндан кейин — Эндрю Жонсон, Кеннедидан сўнг Линдон Жонсон). Эндрю ва Жонсон бир-бирдан 100 йил фарқ билан туғилишган (1808 ва 1908 йиллар). Жуда кўп ҳужжатларнинг далолат беришича, Линкольн ҳам, Кеннеди ҳам ўз ўлимларини олдиндан сезишган... Хўш, бу «тасодиф»ларни шарҳлаб беришнинг иложи бормикан? Балки қачондир фан ана шундай, бир қарашда жўн туюладиган жумбоқларга жавоб топар.

«ҚАРИ ҚИРЧАНҒИЛАР»

«Биз ҳаммамиз бир қадар қари қирчанғилармиз» , дейди машҳур кинорежиссёр Элдор Рязанов. Унинг филмларини ўзбек томошабинлари мароқ билан кўришади. Айниқса «Автомобилдан сақланинг», «Тақдир ҳазили» филмлари бизда ҳам машҳур.

Яқинда Москвада Э.Рязановнинг янги «Қари қирчанғилар» кинофилмининг тақдимоти бўлиб ўтди. «Танланган» томошабинларнинг кинодан олган таассуротларини режиссёр шундай ифодалайди: «Намойиш чоғида залда ўтирганларнинг кулги, қаҳқаҳаси-ю қарсаклари, томоша тугагач янграган олқишлар, залдан чиқиб кетаётганлар кўзидаги ёш... Ижодкор учун бундан ортиқ мукофот бўладими?..» Шубҳасиз, ўзбек томошабинлари ҳам Э.Рязановнинг «қирчанғилари»ни сабрсизлик билан кутадилар.

СЕНТ-ЭКЗЮПЕРИ: ИНСОН ВА АЭРОПОРТ

«Кичик шаҳзода»ни ўқиганмисиз? Бу мўъжазгина китоб дунёда энг кўп нашр этиладиган асарлар сирасидан. Унинг муаллифи француз адиби Антуан де Сент-Экзюпери таваллудига бу йил ёзда 100 йил тўлди. Шу муносабат билан Франциянинг Париж, Лион ва бошқа шаҳарларида юбилей тантаналари бўлиб ўтди. Болалигидан «учиш дарди»га дучор бўлган адиб 44 ёшида ўзи бошқарган самолётда сирли равишда ғойиб бўлади. У билан боғлиқ бу фожиали жумбоқ ҳануз очилгани йўқ. Адибнинг 100 йиллигига атаб Лион шаҳридаги аэропортга унинг номи берилди, эндиликда бу расман «Лион-Сент-Экзюпери» аэропорти деб юритилади. Парвозни ва ёзувчиликни бирдай жонидан ортиқ кўрган адиб асарларида эзгуликни ҳавас қилгулик бир самимият билан тараннум этган.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Миржалол Турсуновга онаси, Ўзбекистон халқ шоири Миртемирнинг умр йўлдоши

ЁРҚИНОЙ ая

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси, адабиётшунос олим

Тожи ҚОРАЕВ

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила — аъзолари ва дўст-биродарларига чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

* * *

НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI

2000 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32

Қабулхона — 133-52-91

Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48

Ижтимоий ҳаёт, наср ва назм бўлимлари: 136-56-50

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОЕВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди — 20.00.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 809. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН.

Тиражи—6288.